

HÉVÍZ

Művészeti folyóirat

XXIII. évfolyam • 2015/1 • Ára: 300 Ft

Maros András
Szvoren Edina
prózái

Kukorelly Endre
Mestyán Ádám
versei

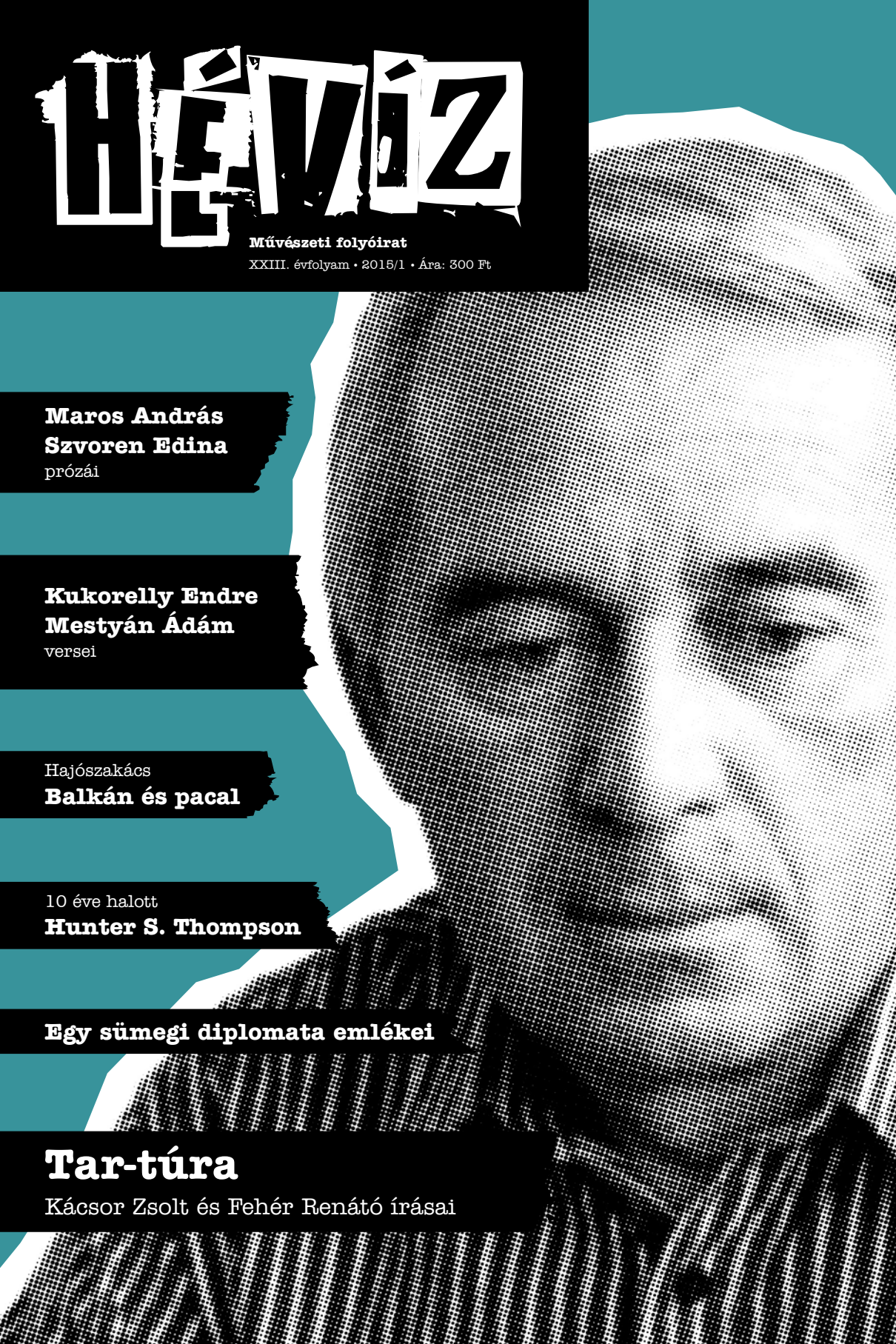
Hajószakács
Balkán és pacal

10 éve halott
Hunter S. Thompson

Egy sümegei diplomata emlékei

Tar-túra

Kácsor Zsolt és Fehér Renátó írásai

TARTALOM

2015/1

Nyílt víz

Szvoren Edina: Dánék	5
Kukorelly Endre: Közepes tömeg	10
Tóth Roland: Zár	12
Maros András: Bosszúszakma	13
Nyerges Gábor Ádám: Tárgytalan	19
Biró Krisztián: Csendes környék	20
Király Levente: 63PÁRD	21
Csete Soma: Rozé	27
Stermeczky Zsolt Gábor: Kompromisszum	28
Dimény H. Árpád: Nagypénteki mise	30
Mestyán Ádám: A tetőbeépítés	32

Hajószakács

Krasztev Péter: Balkáni bendő, avagy identitás és pacal Keleten	35
---	----

Hullámverés

Kácsor Zsolt: Nóra (nem) jön – Tar Sándor halálának tizedik évfordulójára	43
Fehér Renátó: „Ha felépül végül a házunk...” – Tíz éve halott Tar Sándor	51
Vágvölgyi B. András: Szabadulás a tigrisketrecből	59
Bod Péter: Korán haltak meg, de idejében – Babitsék a Rákosi-érában	67

Öböl

Tar Ferenc: Egy sümegi diplomata emlékei	77
--	----

Hévíz
Művészeti folyóirat
Megjelenik kéthavonta

Főszerkesztő: Szálinger Balázs
Szerkesztő: Cserna-Szabó András
Olvasószerkesztő: Cséby Géza
Kézirat-előkészítés: Darida Benedek

Szerkesztőbizottság: Cserna-Szabó András, Cséby Géza, Hinger Tamás,
Óry Rózsa, Szálinger Balázs, Szántó Endre

Alapította: Dr. Kiss Lajos
Kiadja Hévíz Város Önkormányzata, 8380 Hévíz, Kossuth Lajos utca 1.
Felelős kiadó: Papp Gábor polgármester

e-mail: hevizfolyoirat@gmail.com
www.facebook.com/hevizfolyoirat
Korábbi számaink: www.onkormanyzat.heviz.hu/heviz/heviz-folyoirat-szamai

Terjesztés, előfizetés: Csongrádiné Olasz Sára, csongradine@hevizph.hu
Tördelés, layout: Leon Creativon Kft.
Nyomás és kötés: Ziegler Nyomda Kft.

ISSN szám: 1216-8181

NYÍLT VÍZ

Szvoren Edina

DÁNÉK

Korán ébredtem, mert az udvaron olyan világos volt, mintha éjjel leesett volna a hó. Csodálkozva álltam a konyha ablakában: honnan jött ennyi fény? Ahogy ott báméskodtam, kinyílt résnyire a Dánék ablaka, és a Dánné vékony keze jól megtermett uborkákkal teli befőttesüvegeket állított az ablaktáblák közé. Vidáman intettem a Dánnénak, de ő nem vett észre engem. Mivel a látogatásaim között néha hónapok telnek el, attól félek, hogy a házban elfelejthetik az arcomat.

Fölvettem a piros nadrágomat, aztán apám készletéből raktam a zsebembe dohányt meg cigarettapapírt. Anyám épp akkor lépett ki a szobából, amikor meg akartam nézni magam a tükörben. Meglepődött, hogy újra itt vagyok, dűnnyögött és hadonászott. Éjfél után érkeztem, mondtam. Mikor elment mögöttem, sajnos megláttam, hogy ő is belenéz a tükörbe. Legszívesebben belecsaptam volna az üvegbe ott, ahol az arca volt. Kiment a konyhába, én pedig hallottam, hogy rendet rak utánam.

Mielőtt meglátogattam volna a Dánékat, végigjártam a házat. Új névtábla tűnt fel egy udvari lakás ajtaján, meg új lábtörő egy második emeleti előtt: erős sörtézetére az volt ráírva csibesárga betűkkel, hogy WELCOME. Már éjjel is láttam, hogy a postaládákon megújították a festést, a kukákra kipingálták a hászámot meg az utcánk nevét, a függőfolyosó oldalából kivált drótvas végén viszont most is ott csüngött a gyerekfejnyi vakolatdarab. Az öregek azt mondják, veszélyes, de én tudom, hogy nem fog onnan leesni soha.

Megnyomtam a Dánék csengőjét. Szeretem, hogy a Dánné már akkor elkezdi a látogatójához beszélni, amikor még ki sem nyitotta az ajtót, és fogalma sincs, ki lehet az. Meg hogy mindig olyan vidám. Meglapogatta a vállam, és hívott, hogy üljek le a konyhában. Láta, hogy megint a piros nadrágomban vagyok. Talán azért veszem föl, hogy megismerjenek. Vagy azért, hogy észrevegyenek.

Leültem a zöld hokedlire, és néztem, ahogy a Dánné mosogat. A szememmel megkerestem a befőttesüvegeket. Gyerekkoromban a Dánné vékony, májfoltos kezétől is félttem, de most már a szétázott, formátlan kenyérdarabot sem találok undorítónak, amit az uborkalébe tesz. A Dánné szokás szerint apámról kérdezgetett, nekem pedig szokás szerint nem volt mit mondanom. Arra gondoltam, mennyire fog a Dánné örülni, ha a dohányt meg a cigarettapapírt végre elveszem. Közben azért hegyeztem a fülem, és egyszerre hallottam csöndet meg zajokat. Nem mertem megkérdezni a Dánnétól, hogy itthon van-e a lánya, mert eddig, ha megkérdeztem, sose volt.

Aztán a Dánné arra kért, hogy hámozzam meg a krumplit, aztán a szavaival irányított, hogy hol találok a vándlingot, a hámozókést meg az újságpapírt, aztán neveltünk, mert valakinek, aki folyton összekeveri a jobb kezét a ballal, nehéz irányítani valakit, aki nem. Éppen nekifogtam a hámozásnak, és kiterítettem a lábam elé az újságpapírt, amikor megjelent az ajtóban a Dánné lánya melegítőben, álmosan. Először az arcát dörzsölgette, hosszan és kíméletlenül masszírozta a szemzugát, aztán kávé lapátolt a kávéfőző tölcserébe, és azt kérdezte, én is kérek-e. Persze, mondtam. Amit a Dánné kérdez tőlem, arra egy ideje leggyakrabban perszével felelek. Szeretem a Dánékat nézni, amikor a tűzhely vagy a konyhapult előtt állnak, háttal nekem, és zöldséget darabolnak, levest kavargatnak, vagy csak tartják a gázrózsa gombját, hogy el ne aludjon a láng. És azt is szeretem, hogy a Dánné lányának a munkahelyén belélegzett kemikáliáktól örökké fátyolos a hangja.

Helyet csináltam a kávécsészéknek az asztalon, a Dánné lánya pedig kanalat, cukrot meg sűrített tejet vett elő. A Dánné lánya a válás után költözött vissza az anyjához, a Dánné pedig örül, hogy nincsen egyedül. A Dánné lánya nézte, ahogy krumplit hámozok, aztán lábbal áthúzta magához az újságpapírt, és elkérte tőlem a hámozókést. Azt mondta: meg ne bántódjak, de lassan hámozok. Átadtam a kést, a Dánné pedig az arcomat fürkészte. Hogy lássák, csöppet sem bántódtam meg, fölálltam, és gyorsan átadtam a Dánnénak a dohányt. Nagyon örült, és megpuszilt. Apám ingyen jut hozzá a trafikban, de azt nem tudom, hogy lopja-e, vagy kapja. A Dánné szokás szerint eltette a fiókba a dohányt, közben a lányával munkahelyi dolgokról beszélgetett, ahogy anyám velem sosem. Kiderült, hogy a Dánné lányát előléptették a gyógyszergyárban, de a fizetése alig emelkedett. Azért gratuláltam.

A Dánné lánya összecsomagolta a héjakkal teli újságpapírt, és az átnedvesedett, gusztustalan gombócot beletömökdötte a szemetesbe. Föltette főni a krumplit, megédesítette a kávé, később pedig meggyújtott magának egy cigarettát. Elgondolkodva söprögette a pernyét a melegítőjéről. Fölnézett a harmadik emeleti folyosóra, anyám konyhaablakára, kifújta a füstöt, aztán a körmét vizsgálgatva mondta: anyádat följelentette a szomszéd, mert ázik a fürdőszobája. Mesélte? Intettem a fejemmel, hogy nem. Közben azt gondoltam: hogy is mesélte volna, ha egyszer néma, én pedig nem vagyok hajlandó megtanulni a hadonászást. Gyerekkoromban állítólag annyira haragudtam anyámra, amiért csak dűnnyögni meg mutogatni tud, hogy belepisiltem a virágcserepeibe. Én nem emlékszem erre, de ha a Dánék mondják, elhiszem. Anyám, mikor még lejárt hozzájuk szomszédolni, sírva fakadt, és leírta nekik egy papírra a gonosztettemet. A hadonászást ugyanis a Dánék sem értik.

A Dánné lánya elnyomta a cigarettát, aztán vizet csorgatott a csikkre. Pedig tudja, hogy az anyja ki nem állhatja a nedves dohány szagát. A Dánné azt sem szereti, ha a lánya hosszan és kíméletlenül masszírozza a szemzugát, de a Dánné lánya a válás óta nem tűri el, ha valaki, aki nem ő, meg akarja szabni, hogy mit csináljon. Ha nekem olyan anyám lenne, mint a Dánné, biztos nem csinálnék ügyet az ilyesmiből – igaz, a Dánné lánya sem csinál.

Megyek, megkeresem a cigarettasodró, mondta ekkor a Dánné lánya, és már el is tűnt a szobákhoz vezető sötét folyosón. Nem nézett rám, amikor ezt mondta. Félttem, hogy megharagudott, amiért lassan hámoztam a krumplit. Aztán eltelt néhány perc hallgatással. Hegyeztem a fülem.

Megkért a Dánné, hogy cseréljem ki a bejárati ajtó előtti villanykörtét. A gondnokot két hete hiába kérlelik. Tudom, hogy a nők félnek a falban lévő dolgoktól meg az áramütéstől, de most egy kicsit ideges lettem. Nem szeretem, ha olyankor kell valamit csinálnom, amikor a Dánné lánya bent van a szobában. A Dánné megmutatta, hol tartják a létrát: porrongyok meg felmosóröngyök száradtak a főkain. Anélkül, hogy leszedtem volna a rongyokat, kicipeltem a létrát a lépcsőházba. Miután fölmásztam a magasba, a Dánné elvette tőlem a régi égőt, és kezembe nyomta az újat. Sietnem kellett a körtecserevel, mert attól tartottam, hogy a lépcsőházból nem hallanám, ha esetleg a Dánné lánya szólítana. Nehogy leess, mondta nekem a Dánné, amíg a létrán álltam. Hiszen ő is azok közé tartozik, akik nem hiszik el, hogy a drótvás végén csüngő vakolatdarab túl fogja élni őket, és egyébként is túl sokat aggodalmaskodnak, hogy a magasban lévő dolgok egyszer majd leesnek a mélybe.

Éppen amikor az összecsukott létrát ügyeskedtem vissza a gardrób szekrény melletti részbe, hallottam meg a Dánné lányának a rekedtes hangját. Sosem tudni,

mire számíthatok. Van, hogy akkor is behív a szobába, ha rosszkedve van, és van, hogy akkor se, ha jó. Egyszer nagyon megharagudott, mert azt kérdeztem tőle, hogy megvannak-e még valahol anyám jegyzetei. A papírok, amikre anyám annak idején a gonosztetteimet írta föl – mert én nem emlékszem, miket csináltam a cserépbe pisilésen kívül. Akkor a Dánné lánya négy egymást követő alkalommal sem hívott be a szobába. Azt gondolhatta, hogy nem hiszek neki. Tudom, hogy ki akar békíteni anyámmal, és én ki is békülnék vele, ha nem nőnének nyálhúrok a szájában, amikor artikulál, és nem pattannának sorra el.

Ismered a járást, mondta a Dánné, és állával a folyosó felé bökött. A Dánné lánya a szobájában guggolt, és a komód alsó fiókjában keresett valamit. A cigaretta-sodrórt. Megvártam, hogy fölegyenesedjen, aztán azt mondtam: ma reggel olyan világos volt, mintha havazott volna az éjjel. Ebben a szobában az első pár perc mindig nehéz, mert a Dánné lánya nem mindig segít nekem, én pedig hiába igyekszem már a szűk és hosszú folyosón kitalálni, hogy mi legyen az első mondatom, van, hogy semmi értelmes nem jut eszembe. A Dánné lánya nem mondott a fényességre semmit, csak fogta a cigarettasodrórt, és letette a telefonasztalkára. Szinte dühösnek látszott. Vagy csak sietett.

Az ágy tele volt gyógyszergyári dobozokkal. Segíts elpakolni, mondta a Dánné lánya idegesen, és akkor a dobozokat egymás hegyére-hátára hányva bedobáltuk a sarokba. Amikor a Dánné lánya leült az ágyra, én is leültem. Van, hogy magától vetkőzik le. Amikor arra vár, hogy én tegyem meg az első mozdulatot, akkor picit dühös vagyok, mert egyszer már megesett, hogy végül fejcsóválva mégis eltolta a kezem. A Dánné lánya most hanyatt feküdt az ágyon, a tréningfelsője két szárnyát pedig hagyta oldalra csúszni. Letoltam a melegítőalsóját meg a piros nadrágot, föl húztam a pólóját, ő pedig lenézett oda, ahol az altestünk összeért. Eleinte a mellét csókoltam, aztán igyekeztem közömbös vagy csúnya dolgokra gondolni, hogy bevárjam őt. Ha nagyon izgatott vagyok, kényszerítem magam, hogy olyasmire gondoljak, mint a krumplihéjjal teli, átnedvesedett újságpapír, az uborkák mellé dobott kenyérdarab vagy anyám előszobájában a tükör, de ha már túl sokszor használtam ezeket a kiábrándító képeket, akkor a Dánné lánya miatt ezek az eredendően csúnya dolgok átalakulnak széppé.

A Dánné lánya nagyon lassan mozgatta a csípőjét, és éreztem, milyen erős. Néha föltámaszkodtam a tenyeremre, hogy lássam, amint telt mellei alakjukat változtatva vándorolnak ide-oda a mellkasán. Egyik keze behajlítva, ernyedten feküdt a feje mellett, és én arra gondoltam, hogy ilyen szépet, mint ez a kéz, még soha nem láttam. Éva, mondtam. Ijesztő elgondolni, hogy ha legközelebb anyám tükrébe nézek, és közben esetleg a Dánné lányára gondolok, ez az ernyedten fek-

vő kéz, ami most olyan, mint egy súlyos, föld feletti gyökér, ugyanúgy megcsúnyulhat a sok rá gondolástól, mint ahogy a csúnya dolgok megszépülni szoktak. A Dánné lányának a másik keze finoman, súlytalanul pihent a lapockámon, fölrebent róla, és visszaereszkedett, a szeme pedig ugyanabban az ütemben, ahogy a csípője mozgott és a melle vándorolt, időnként kinyílt, időnként becsukódott. Amikor láttam, hogy a Dánné lánya egyre mélyebben és erősebben préseli a párnába a fejét, meg hogy a csípője közben lassan emelkedni kezd, mint az a híres londoni híd, ami ketté tud válni a hajók előtt, végre én is elengedhettem magam, és olyan világos lett a szobában, mintha odakint már órák óta csak havazna meg havazna.

Segíts rendet rakni, mondta a Dánné lánya, miután felöltözött. Rátérdelt az ágyra, és a matrac alá csíptette az ágytakarót. Ilyenkor már nem merek hozzáérni, és nem merem mondani neki, hogy Éva. Visszahánytuk a dobozokat a takaróra, aztán a Dánné lánya előhúzott az ágy alól egy munkahelyéről kicsempészett, gyógyszerekkel teli zacskót, és kezembe nyomott egy színes kapszulákat tartalmazó üvegcsét. Anyádé, mondta. Persze, válaszoltam. Visszatömködté a zacskót az ágy alá, aztán fogta a sodrógépet, és előrement a folyosón, hogy az anyja ne fogjon gyanút. Az üvegcsét elraktam a zsebembe.

Lifteztem kicsit, hogy lecsillapodjak, s csak aztán mentem föl anyámhoz. Amikor ráálltam a WELCOME-feliratra a második emeleti lakás ajtaja előtt, elcsodálkoztam, milyen erős tud lenni egy vadonatúj lábtörlő sörtézete. Anyámnak vendége volt a klubból: egy ujjatlan pólós férfi, akit még sohase láttam. A konyhában gubasztottak, és egy tévés magazinban karikázták be a siketnémák kedvéért feliratozott műsorokat. Fölültem a konyhapultra. Kibontottam egy üveg ásványvizet, és megpróbáltam kirázni belőle a szénsavat, közben pedig ütemesen rugdos-tam a konyhaszekrény ajtaját. Amikor anyámék végre bevonultak a tévés szobába, hogy letelepedjenek a kiválasztott műsor elé, a Dánné lányától kapott gyógyszert behajítottam a szemetesbe, ahogy minden eddigi küldeményt. Tojáshéjat kotor-tam rá, hogy anyám véletlenül se találja meg. Aztán a fehérén fénylő udvart bá-multam, a drótvás végén csüngő vakolatdarabot, meg a Dánék ablakában csillo-gó, csodaszép uborkásüvegeket.

Szvoren Edina

(Budapest, 1974) író. Megjelent kötetei: Pertu (2010),
Nincs, és ne is legyen (2012).

Kukorelly Endre

KÖZEPES TÖMEG

Az a közepes tömeg én, ahogy
nem túl gyorsan, de nem is lassan
igyekszik előre a kora esti,
egyforma körúti forgatagban,

ahogy más közepes tömegeket
odébb tol, széjjelválaszt,
már nem veszi észre, de még
nem szokta meg ezt a várost,

nem látszik lenni kapcsolatban
olyan (mégis milyen?) nagyon semmivel,
van vagy nincs, nincs, van, van,
amire figyel, és van, hogy nem figyel

arra sem, hogy mégis mi volna neki *való*,
azt így nem lehet pontosan kivenni,
egy kis legcsúnyább színek
és elkopások közötti semmi,

és ezek a soha meg nem szokható
fura szagok a meg nem szokható zajban,
ez a nem túl biztos mozgássor, olyan
nem biztos, hogy vagyok és nem biztos, hogy baj van.

Biztos nem. Nem. De. Lépcső. Vagyis
járda-*szegély*, onnan *lelépni* legyen,
és most forduljon be azon a sarkon,
valami ennél sokkal jobb helyen,

nyisson be egy kapun. Csupa
felhő az ég. A lámpákat
felkapcsolják. Hajnalban le. Az milyen érzés lehet.
Előtte még kicsit, aki kapcsol, kivárhat.

Kukorelly Endre (Budapest, 1951) Babérkoszorú-díjas költő.
Legutóbbi kötete: Országközi divatok (2014).

Tóth Roland

ZÁR

verések és foltok.
egy becsapódó édesanya.
menekülnék, de
leoltják előttem a gyerekkort.
zavarodik a nyom és a mérték.
kiráz a hiányod.
felbomlik kettőnk közt a tér.
olyan nagyon meleg volt,
mikor születtem.
most bőrömben érzem,
ami nincsen.
zúzmarás nyomvonal:
ölelésed.
átszűrődnek az esti mesék
a bizonytalan távolságon.
követnek a kisgyermekes
frázisok: *boldogan élnek*,
de hogyan, ha nincs ki
felolvassa őket.
verések és foltok.
évek teltek el azóta, s én
itt kuporgok előtted –
sírásomat próbálgatom a
zárba.

Maros András

BOSSZÚSZAKMA

Le kell vágnom egy fület. Ha nem vágom, az enyémet vágják le – ez a gondolat kering az autószerelő fejében, miközben az utcán parkoló Opel Astra nyitott motorházában turkál; percenként egyszer véres fülekkel teli vödörök képei villannak be, ekkor végigfut a hátán a hideg, és menekülni támad kedve, de a félelemérzet is, miként a teli vödörök képei, hamar eloszlik. Miért pont fül? Miért kell mindjárt füllel kezdenie? Miért nem lehet az első munkája egy ujjperc vagy maximum egy kisujj? Miért nem bánnak vele kíméletesebben munkaadói? A könyvelőirodában sem bízzák pályakezdőkre a bonyolult áfás ügyeskedéssel operáló káeftéket, helyette havonta egyszer számlázó, primitív bétéket adnak nekik, azokon gyakoroljanak. Minden szakmában végig kell járni a számlátrát. Miért kell sietni, miért nem lehet engedni, hogy lassan forduljon rá a pályára? Kezdhette egy ujjperccel, legközelebb jöhetne hozzá még egy, aztán ugyanez egy vastagabb ujjon, utána teljes ujj töből, két ujj, három ujj satöbbi; esetleg, az ismeretek elmélyítése végett, egy hasonló kör a lábujjakon; és akkor még mindig be lehet iktatni egy újabb közbülső állomást: kaphatna egy fülcimpát. Ami már fülmunka, de csak részben.

Az autószerelő, hogy jobban megismerje a szerv anatómiáját, hetekkel ez előtt vásárolt négy műanyag fület a Deák téri diliboltban, a farsangi kellékek polcán talált rájuk. Forgatta, morzsolgatta, nézegette őket, de nem kapta meg tőlük a tudást, amire vágyott, többre volt szüksége; az internetről nagy felbontású, emberi füleket ábrázoló képeket töltött le, a Copyguruban kinyomtatta őket, színesben, a legszebbeket kiragasztotta a fürdőszobájában, a fűtőtestre. Na, ezt

Tóth Roland (Keszthely, 1994) az ELTE TTK hallgatója. Ez az első versközlése.

a költséget például ki téríti meg? A nyomtatást? Senki. És a babák, plüssmacskók árát? Azok is a felkészülés fontos eszközei. De a kantáros szerelőnadrágot, ami most rajta van, amit szintén a saját pénzén vett, azt sem számoltathatja el költségként. (Hogy kellően valóságghú legyen a szerelői ruhadarab, a Mammut II. mélygarázsában felitatta vele az összes olajfoltot.)

Kikandikál a motorházból, mint a levegőért kiemelkedő versenyúszó, majd ismét beleborul, és folytatja a matatást a motor holdudvarában. Néha kézbe vesz egy kis csavart vagy egy műanyag kupakot, a magasba emeli, fanyalogva nézi, mint a fogorvos egy kitépelt szuvas fogat, aztán megfontoltan visszahelyezi oda, ahol volt. Kockás ingét könyékig feltűri, csuklóbelsővel megdörzsöli a homlokát. Az ujjai végén feketéllő fáradtolajréteget a nadrágjába ken. Ha megkérdeznék e budai mellékutca járókelőit, mondjuk az egyik babakocsis kismamát vagy a pipázó és harákoló nyugdíjas urat, mit gondolnak, mitől olyan gondterhelt az autószerelő (mert hát gondterhelt, látszik az arcán, amikor előbújik), olyasmi válaszokat adnának, mint „Bizonyára elakadt a szerelésben... nem tud dönteni, kicserélje-e az alkatrészt vagy sem”. Egyikük sem hibázna rá az igazságra, egyikük sem gondolná, hogy az autószerelőnek fogalma sincs, mi micsoda. Életében most lát először nyitott motorházat. Elképzelni sem tudja, melyik kábel mire jó, hova fut és minek, melyik dobna, melyik tartálynak mi a szerepe. Az autóról annyit tud, hogy négy kereke van és benzinnel megy. Tudniillik ez az autószerelő nem autószerelő. Ő csak egy ember, aki úgy tesz, mintha szerelne. A kocsit sem az övé. Kapta, hogy szerelgesse. Hogy csináljon úgy, mintha szerelgetné. Ne is nevezzük autószerelőnek, használjuk a rendes polgári nevét: Uhl Roland. Míg karjait a motorházba süllyeszti, a hóna alatt kukucskálva szemmel tartja az utcát, mint egy alattomosan elrejtett térfigyelő kamera. Éberem figyel. Arra vár, hogy autójával hazaérkezzen és az utcában, a háza előtt leparkoljon Katusz Márk, kétfülű vállalkozó – cél, hogy a házába már egyfülű vállalkozóként lépjen be. Uhl Roland ötven perce bütyköli az Opelt, de Katusz Márk nem jön. Már jönnie kellett volna. Fallabdázni megy egy üzletfelével, időre, itthon van a felszerelése egy sporttáskában, azért ugrik haza. Megbízójától Uhl óra szerinti bontásban kapta meg Katusz napirendjét.

Elméletből felkészült. Képzeltbeli áldozatokon hibátlanul alkalmazta a gengszterfilmekből megtanult késelőtechnikát. Fegyvermarkolásból, pengefutatásból bármikor ötösré vizsgázna; a játékboltokban vásárolt babák és macik fülét szinte már csukott szemmel nyeste le.

Hogy Katusz Márk melyik fülét hozza el, rábízták. Megkapta a választás szabadságát. A bal oldalra szándékozik rámenni, a filmekből ellesett alapállás szerint az jobban kézre esik.

Felkészülése alatt igyekezett a valóban megtörtént (nem filmbeli) fülcsontkítástól elhatárolódni. Megpróbált úgy tenni, mintha a történelem során még nem fordultak volna elő effélék, mert minden, ami a maga nyers valóságában láttatja vagy írja le az akciót és következményeit, elborzasztotta. Nem engedhette meg magának, hogy elborzadjon. Neki megerősítésekre volt és van szüksége, a feladat elbogatellizálására, mely célra tökéletesen megfeleltek a bugyuta filmek, vagy a babák, mackók, műanyag fülek. Megpróbálta meggyőzni magát, hogy Katusz Márk vállalkozó fülét eltávolítani nem lesz félelmetesebb munka, mint lenyisszantani a százhusz centis plüss Leó szőrös-bolyhos fülecskéjét. Lefekvés előtt imát mormolt: „Add, Istenem, hogy Katusz se tanúsítson nagyobb ellenállást, mint a Barbie-k meg a Dörmik!”

Az illúziót, sajnálatára, csak ideig-óráig sikerült fenntartania, gondolatai minden törekvése ellenére elkalandoztak a valós események felé, például eszébe jutott a kijevei ellenzéki tüntetések egyik vezérének, Dmitro Bulatovnak az esete... ekkor kártyavárként dőlt össze az addig – hatalmas lelkerők mozgósításával – felépített hit, hogy sikerülni fog; ilyenkor kezdhette előről az építkezést. A Bulatovéhoz hasonló példák, a tényleges esetek térítették mindig észhez, micsoda képtelen helyzetbe keveredett. Érdekes módon a régmúlt idők eseményei, mint mondjuk Báthory István kegyetlenkedései is ugyanúgy kedvették: miként Bulatovéba, úgy Báthory trónkövetelőjének, Bekes Gáspárnak a helyébe is bele tudta képzelni magát, őt embereivel együtt, a kor szokásai szerint orr- és fülcsontkítással büntette a fejedelem. De volt még valami, ami nehezítette a zavartalan felkészülést: a középiskolai színjátszókör emléke... harmadikos gimnazistaként Uhl játszotta Ficsúr szerepét Molnár Ferenc *Liliomjában*: ő beszélt rá Liliomot Linzmann kirablására, meggyilkolására. „Azt mondom: jó estét, kérem szépen, hány óra?... Aztán én akkor már szúrok. És akkor mindjárt előveszed te is a kést.” A próbák és az előadás visszaidézése három álmatlan éjszakát okozott Uhl-nak. „Micsoda szemétség, basszus, ez az élettől, hogy így újraprodukálja ezt az ártatlan színjátékot!” Mert hát, ugyebár, Katusz Márkot is meg kell majd szólítania, nem rohanhatja le csak úgy némán. Na, de mit mondjon? „Jó estét, kérem szépen, hány óra?” Röhej. A magyartanártól dicsérőt kapott Ficsúr alakításáért, de ez nem ad erőt tanácsalanságban. Nincs senki, akihez segítségért fordulhatott volna, megbízói nem tartottak taktikai értekezletet a kedvéért.

– Ma le kell vágnom egy fület – motyogja maga elé. – Ha nem vágom, basszus, az enyémet vágják le.

Hogy jutott idáig? Hogy juthatott idáig?

Meggyengült, megroppant, ezért történhetett minden. Hirtelen ráeszmélt,

hogy nincs pénze; jól fizető munkára volt szüksége, azonnal. A barátnője okosan, szisztematikusan, szinte észrevétlenül semmizte ki. Miután rátette a kezét a férfi félretett pénzének utolsó nagyobb tételére, egy délután a francia Riviéráról jelentkezett telefonon, még aznap képeslapot is küldött, ennek harmadik sorában erősítette meg a részéről véglegesnek tekinthető, szóban már pedzegetett szakítást. A munkaerőpiac pillanatnyi állása továbbra sem sok jót ígért az Uhlhoz hasonló, állás nélküli kertészeknek, ezért egy volt gimnáziumi osztálytársához, Picihez fordult segítségért. Pici már a gimiben dörzsölt seftes volt, vodkát és cigit csempészett, tanárokat fizetett le kegyelemkettésekért; az ötévente tartott érettségi találkozókra mindig egyre nagyobb autóval jelent meg. Pici habozás nélkül felajánlotta Uhl-nak egy gyors pénzkereseti lehetőséget. Előrebocsátotta, nem egy szokványos munkáról van szó, viszont vagyont lehet keresni vele. Projektalapú a megbízás, ha sikerrel zárul, jó eséllyel kapja a következőt. Emberek füleit kell levágni. Annyi a megszorítás, hogy megadják, kiét. Természetesen nem kötelező elvállalni. Pici azt kérte Uhl-tól, aludjon rá párat, gondolkodjon, mi mit ér meg neki, megérti, ha végül nemet mond, nem mindenkinek vonzó a bosszúszakma. Uhl gondolkodott, és úgy döntött, hogy nem. Illetve hát ezt azonnal tudta, de a gyors válasszal nem akarta megbántani a segítőkész Picit, kitöltötte inkább rendesen a gondolkodási időt. Döntését azonban nem tudta közölni Picivel, mert Pici eltűnt. A telefonszáma egyik napról a másikra megváltozott, a lakcíme meg, mint kiderült, eleve hamis volt. Helyette felbukkant egy ismeretlen férfi – mindjárt Uhl Roland lakásán. Döngette az ajtót. Egy százötven kilogramm körüli, futballhuligán külsejű, vörös képű ember, fatörzs vastagságú nyaka köré az Oakland Raiders amerikaifutball-csapat fekete-fehér sálját tekerte és bútorlakkszagot árasztott. Nála hiába hivatkozott Uhl a gimnáziumi osztálytársra, a gondolkodási időre meg a nemleges válasza, Pici utódját nem izgatta a mellébeszélés; laptoptáskájából elővett és átnyújtott egy őzlábnyelű vadásztört, és azt mondta: – Ő volna az. Tedd el. Okosan.

A Picitől hallott feltételekhez képest lett egy-két módosítás, köztük a legfontosabb, hogy az autószerelőnek *el kell* végeznie a munkát, ez többé nem döntés kérdése, tudniillik ha nem, más végzi el – őrajta. Magyarán: levágott fül lesz, kérdés, kié. Uhl Roland bátorkodott megérdeklődni (elvékonyodott hangon, pocokhangon), ha van rá ember, aki a munka megtagadásának vádjával kész lecsapni az ő fülét, akkor miért nem az az illető távolítja el Katusz Márk fülét? Az Oakland Raiders szurkolója meg sem hallotta a kérdést. A törön kívül adott még Uhl-nak egy mapát is, melyben teleírt papírokon ott volt az összes tudnivaló – szerelői álca, fotók Katusz Márkról, a lakóhelyéről, a vállalkozó napirendje satöbbi. Egy külön lapra írták a munka határidejét, pirossal. Dossziéba tették az Astra kulcsát és forgalmiját is.

Az autószerelő felegyenesedik, az utcába beforduló kisfiú és az őt kísérő nagyapa után néz. Az eleven gyerek előrerohan, szökdécsel, ügetést színlel, ugatást utánoz, képzeletbeli lasszót vet, bottal megpiszkál egy követ; a nagyapa kényelmes tempóban gyalogol mögötte. Hogy megtörje a várakozás kábító feszültségét, hogy megszakítsa a készülődéssel együtt járó zúgást a fejében, Uhl könnyed játékot eszel ki: gondolatban felcseréli a szereplőket – elképzeli, hogy a felnőtt rohan előre, szökdécsel, színlel ügetést, utánoz ugatást, lasszózik, piszkál bottal követ, miközben a kisfiú mögötte baktat, elégedett mosollyal szemlélve a játszadozó nagypapát. Uhl Rolandnak eszébe jutnak saját gyerekkorának gondtalan évei, a nagyapjánál eltöltött nyarak, az ebéd utáni játékok, melyekbe úgy belefeledkezett a barátaival, hogy szürkületkor kellett összeszedni őket a szabadbattyáni vasútállomáson, ahol egy kibelezett lakókonténerben és annak környékén bújtatták a seriff emberei elől menekülő indiánokat. „Felhőtlen szabadság, mámoros nyár, hol vagytok?!”

Piros, kétülékes sportautó kanyarodik az utcába, Katusz Márk kocsija – a dosz-sziében kapott fényképekről Uhl egyből ráismer. Lassan, egy dongóraj duruzsolásával közelít a kocsi. Az úttestnek ugyanazon az oldalán parkol le, ahol az alibi Opel áll. Közvetlenül mögötte. Az „autószerelő” kapkodni kezd, ujjával az akkumulátor negatív pólusát polírozza. Elhatározza, hogy eltér az eredeti tervtől, nem most vágja le a vállalkozó fülét, hanem majd miután az fölment és újra lejött a fallabdázáshoz felcsípett felszereléssel. A tör az Astra motorházában, a (franc tudja, milyen) kábelekből összeálló kis kosárféleségen fekszik, stabilan, Uhl bár-mikor képes gyorsan rámarkolni, ezt a mozdulatot már begyakorolta.

Katusz Márk bő, hosszú ujjú narancssárga pólót és koptatott farmert visel, lábfejen élénk narancssárga Nike futócipő világít. Napszemüvegét a homlokára tolt. Félrefésült haja feketén csillog a zselétől. A fotókon nem látszott, hogy ilyen fiatal, alig lehet több harmincnál, egy tízessel kevesebb, mint Uhl. Meglepő módon nem a háza felé veszi az irányt – az Opel felé lépked. Uhl Roland egy szinttel lejjebb süllyeszt magát a motorházban, odalent is érezhető a vállalkozó testéből párolgó, friss férfikölniillat. Katusz Márk megáll az autószerelő mellett.

– Segíthetek, uram? – érdeklődik. – Jó napot!

– Semmi, semmi! – vágja rá pánikszerűen Uhl, beesett arcára vigyort erőltet, kialvatlan szemével sűrűn pislog.

– Mi a gond? – kérdi Katusz a motorház fölé hajolva.

– Nem indul be – feleli az autószerelő, gyorsabban a kellesténél.

– Ez mi? – emeli ki a vadásztört Katusz.

– Szereléshez kell.

– Hogy beinduljon?
– Ezzel hegyezem meg a kábeleket.
– Ezzel? – nevet Katusz. – Melyik kábeleket? Ezzel egy mozdulat, uram, és a saját ujját hegyezi meg! – Katusz Márk kíváncsian forgatja a kést, a pengéjét körmével megkapirgálja. – Ezzel, uram, testrészeket lehet lecsapni, de mondom, egy mozdulattal.

– Igen? – csodálkozik az autószerelő.
– Igen – nevet még mindig Katusz. – Ölni is lehet ám. De, mondja már meg, mit kell meghegyezni, ha nem indul be a motor?

Az autószerelő nem válaszol. Kinyújtja a derekát, hagyja, hadd maradjon bent Katusz egyedül. „És ha rácsapnám a fejére a motorháztetőt? – elmélkedik. – Elveszti az eszméletét, és zavartalanul dolgozhatok.” Nem csapja rá.

Katusz Márk egy szájbiggyesztés kíséretében bepattan az Opel Astrába, a vezetőülésre, és az indítóban lévő kulcsot elfordítva beindítja a motort.

Mosolyogva kiszáll.

– Mi nem indul ezen, uram?

– Jééé – csodálkozik az autószerelő. – Eddig nem indult.

– Pedig autószerelőnek néz ki – heccelődik Katusz Márk, az autószerelő nadrágjára mutatva.

– Az is vagyok – mondja önérzetesen Uhl.

– Sajnálom, hogy beindult – mondja Katusz –, mert különben szívesen segítettem volna bütykölni. Három évet húztam le egy Opel-szervizben, pont ilyen Astrákat nyúztunk egész nap.

Uhl Roland megköszöni a segítséget és elhajt.

Otthon telepokol három bőröndöt, betuszkolja őket a munkához kapott Opel csomagterébe, és biztonságos menettempóban elhagyja az országot. Bécs környékén megszabadul a törtől, egy benzinkút szemetesébe ejti. Salzburgot elhagyva félreáll egy pihenőhelyen, és életében először meditálni próbál. Behunyja a szemét. Az elszáguldó autók zaja nem zavarja, sőt mintha az egymást egyenletesen követő motorzajcsíkok segítségével lennének az elmélyülésben. Arra keresi a választ, mihez kezdjen az életével. A félórás meditáció sikeresnek bizonyul, a belső hang megsúgja a teendőt: menjen tovább, egészen Münchenig, ott keressen egy autóbontót, és adja el az Opelt alkatrésznek.

Maros András (Budapest, 1971) író. Legutóbbi kötete: Semmi negyven (2013).

Nyerges Gábor Ádám

TÁRGYTALAN

Rosszkedv és unalom közt nem is tudom, mi volt,
már nincs akadály.

Mostantól majd korábban fekszem, veszek be gyógyszert.
Viszket a szív és szárad a száj.

Írtam egy búcsúlevelet valaki helyett. Nem magamnak.

Tárgytalan. Kinek üzennék? Én, nekem?

Ha beszélök róla, egyszerre mintha pont velem
meg sem történt volna az életem.

Távolodik, mert már kifelé jövünk a télből.

Fenyegetően nőnek a nappalok.

Betűket, szavakat tévesztek egyre sűrűbben. Titkolózik a memóriám,
pontatlanul hallgatok.

Nem tudom, hogy ebből majd mi lesz, nem tanácsos
hallgatni rám.

Kicsit mintha menne a szívem, elém siet, felgyorsít,
majd megtorpan és fürkészni kezd. Halkan kivár.

Megkopogtatom az állam, hogy fölfigyeljek. Nem teszem.

Alkonyodik a bennem szorult bánat, mint a galambszaros köztterek.

Lekéstem nagyobb lelki tusáimat. Két porszem szálldos,
azt hiszem, küzdenek.

Nyerges Gábor Ádám (Budapest, 1989) költő, prózaíró, kritikus, az Apokrif folyóirat főszerkesztője.
Legutóbbi kötete: Szíráno (2013).

Biró Krisztián

CSENDES KÖRNYÉK

Krematóriumok vannak benned,
a nyakadon mind kitapintható.
Kiket hamvasztottál el magadban?
Engem belőled ők érdekelnek
– a sétálók, a szédülékenyek –,
addig kérdeznék róluk, amíg
rá nem jössz, hogy én is közülük jöttem.

Bőröd alatt zsákutcák az erek,
csendes környék, nem feszül itt semmi,
villanydrótok, szárítókötelek,
kilakoltatottak és beköltözők.
Errefelé nem lehet leülni,
túl sokan mentettek már meg ahhoz,
hogy mindegyikükbe beleszeress.

Király Levente

63PÁRD

Néha, miután felmostam a tornácon, lábnyomok jelentek meg. Nem a lépcsőtől az ajtó felé, hanem keresztbe, korláttól korlátig. Melegebb napokon – ez sokkal ritkábban fordult elő – a hajópadlón talpak párayomát vettem észre, de olyan gyorsan elillantak, hogy azt gondoltam, csak káprázik a szemem. A kutya egyszer sem ugatott, olyan pedig nincs, hogy ne ugasson, ha valaki élő erre jár.

„Megint itt vannak”, csak ennyit mondtam a telefonba. Sokáig nem tudtam, hallotta-e, vagy megszakadt a vonal, aztán hirtelen belekrárogott a kagylóba, majd beszakadt a dobhártyám. Annyira jellemző! A szájába nyomja a telefont, és simán, gond nélkül ordítva beleköhög.

Hamar ideért, végig tövig nyomta a gázt, pedig már vagy százszor elkapták gyorsajtásért, valahogy mindig megúsza komolyabb büntetés nélkül. Persze a zsaruk sem szeretik, ha valaki belelát a fejükbe.

A piszkoszöld Camaro becsorgott a házig, és ahogy leállt a motor, ránk szakadt a kék ég. Megint jönnek az emlékek, nem akarom, de tehetetlen vagyok.

Bal kezemben nyalóka, piros korong egy hurkapálcán. Nem az íze miatt akarom annyira, ragacsosan édes, hanem mert összefesti a nyelvem. Nyújtogatom, a mézeskalács szívek tükrében piroslik. A felnőtteknek csak a combjáig érek, óriási a kavalkád, mégis biztonságban vagyok bárhol, minden árus ismeri a családom.

Biró Krisztián (Miskolc, 1994) költő, az ELTE BTK hallgatója.

„Szevasz, öcsös”, mondja, és magához ölel. Nem tudom, hogy csinálja, másfél fejjel magasabbra nőttek nála, kétszer olyan széles a vállam, mégis ő ölel magához. „Hogy a fenébe tudsz itt élni? Én megőrülnék, az biztos. Hoztam egy mosómedvét, neked.” Nevetek, azt hiszem, csak viccel, de nem, előkap egy macskaketrecet a hátsó ülésről, „a kutyád ki van kötve?”, kérdi, és meg sem várva a választ, kinyitja a ketrecajtót. A macskamedve már ugrik is, és teljes sebességgel elporzik észak felé. „Nincs”, válaszolom. Egy kicsit elgondolkodik. „Mi nincs?” „Hát kikötve”, mondom, és nagyot füttyentek a kutyának, aki kissé csalódott képpel üget vissza, szívesen széttépte volna a rakkunt cafatokra. „Majd visszajön”, mondja, és elindul befelé a házba.

Mindig ezt csinálja: hoz egy teljesen haszontalan ajándékot (szamovárt, aszalógépet, mélytengeri bóját, de voltam már büszke tulajdonosa, igaz, csak másodpercekre arapapagájnak, foltos kajmánnak, és íme, mosómedvének is), aztán egy szempillantás alatt átváltozik házigazdává. Ha egyszer, persze tévedésből, meghívnák a Buckingham-palotába, simán levitetné a szemetet a trónörökösrel, QE2 pedig kapna egy helyre, szegecses bőrdzsekit, vagy, jobb esetben, egy foltos petymeget. Honnan szedi ezeket az állatokat? Mintha lenne egy bűvészcilindere.

Odabent máris pisszen a sörösdoboz, ráveti magát a kanapéra, pont oda, ahol a legkényelmesebb, ahol én szoktam heverészni. „Valami normális kajád van?”, kérdi, és máris pörgetni kezdi a magazinjaimat. „Bármi jó lesz, csak sok legyen”, mondja nevetgélve. „Érezd magad otthon, ne zavartasd magad”, morgom, de mire a mondat végére érek, már látom, hogy lebicaklik a feje. Bárhol, bármikor el tud aludni, és ez nem kritika a részéről: viharba került repülőn, rockfesztivál nagyszínpadának tövében, ordító csecsemővel a hasán, úgy, hogy nem ivott, nem szívott, nem lőtte be magát. Egy-másfél óra, amíg magához tér, addig összeütök valamit, mégiscsak négy megyén száguldott keresztül a kedvemért. Azt mondta, szerinte is valami komoly dologról lehet szó. Amíg felébred, legalább alaposan átrágom magam a múlton. De akárhogy erőltetem az agyam, nem jön elő egyetlen újabb pillanat sem, csak az a három, ami mindig. A nyalókás, a lábtörős és a tigrises. Semmi új, egy ócska cafat, annyi se.

Régebben órákig bírta a felhőket nézni. Ilyenkor nem rágcsált semmit, legföljebb dúdolt vagy füttyörészett. Persze ezt a báméskodást furcsának találták az emberek, és azt is, hogy ha nem a mezőn heverészett, akkor meg mindig volt a szájában valami: gyufaszál, fogpiszkáló, cigi, rágó, kenyérhéj. Ezt még elviselték volna, de a felhőrajongás nem fért bele. Az magas volt nekik. Asszonyt, gyereket verni, kocsival árokba borulni, kocsmában óbégatni, az összes pénzt elgép-

pezni, tévét bámulni, azt lehetett, az rendben volt. De Piszka – mert gyerekként eleinte csak fogpiszkálót rágcsált, ezért így nevezte el az egyik tanár – senkivel nem törődött. Ha kedve támadt, ő is kurjongatott a kocsmában, megfaggatta a pénznyelőket, vagyis nem volt egészen bolond, de valahogy mégsem lehetett megbízni benne, habókosnak, idegennek számított. Egyszer eltűnt egy évre, és mikor hazajött, mintha mi sem történt volna, beállt ő is a játszók közé, s két gurítás között, miután századszor kérdezték meg tőle, hogy hol volt, merre járt, melyik börtönben ült, csak úgy, foghegyről odavetette: „Elvégeztem a főiskolát”. Marok épp gurított, ott voltam én is, láttam, erre a mondatra azonnal a vályúba küldte a golyót. Aztán emlékszem, hogy egy majálison minden gyereket befizetett a körhintára, kicsiket, nagyokat. Mindenkit, aki alacsonyabb volt nála, s még nem pelyhedzett a bajusza. Az apróbbak tapsikoltak örömeükben, a nagyok vihorásztak, ő meg lenről vezényelt, mint egy tébolyult karmester – fentről láttam, én is ott pörögtem az egyik székben.

Amikor felvágom a hagymát, arra gondolok, hogy ez csak biológia, kémia, vagy mi; aztán arra, hogy azért jó ez a lila gumó, hogy a hozzám hasonlóknak legálisan sírhasanak. Nem szégyellem, vagy ilyesmi, egyszerűen csak nem megmagától, kell egy kis segítség. Mintha befagyott volna a könnycsatornám még gyerekkoromban. Most is alig csordogál valami. Elképzelem, milyen sanyarú életem volt, de mégsem tudok szomorú lenni. Nem is volt sanyarú az életem, ezt nem árt tudni. Beteszek egy cédét, alig cincog a zene, bár, ugye, akár bömbölhetne is, mégis jólesik hallgatni közben a szuszogást és az apró horkantásokat. Amikor a paprikát rászórom a hagymára, hirtelen bevillan egy emlék. Apró töredék, inkább csak egy hangulat, de utána máris újabbak és újabbak villannak fel, kontrollálhatatlanul, több száz vagy ezer. Mire a víz, krumpoli és babérlevél a fazékba kerül, már túltettem magam a sokkon, hogy semmit sem fogok tudni felidézni abból az emlékfolyamból, amely az előbb elsodort. Mintha elhúzott volna előttem egy degeszre tömött gyorsvonat, és megpróbálnék emlékezni az összes utas arcára. Pedig ott volt, láttam, valami nagyon fontos, ez egészen biztos!

Nézem, combmagasságból, ahogyan a vevőket fűzi, most beugrott ez is. Vagy ezerszer láttam így, mindig szájátva figyeltem. Tudtam, meg kell jegyezmem, mert lehet, hogy ebből fogok élni én is. Nem így lett, de ezt akkor el sem tudtam volna képzelni. Olyan akartam lenni, mint ő.

A nőssel mindig csodát tett. Ahogyan kiénekelte a tárcájukból a pénzt! Rájuk adta az összes ruhát, megforgatta benne őket, mintha keringőzne – néha tangózni is merészelt –, fölaggatta a bizsukat, szállt a púder, s közben a táskába vándorolt a varrókészlet, díszszalag, parfüm, hamisgyöngy és az összes léte-

ző vacakság, ami egy petákot sem ért. Úgy udvarolt, szépségkirálynőknek és bányarémekek ugyanazzal a hévvel, hogy izzott, bugyborékolva forrt köztük a levegő. Lehetett épp borostás, loncsos hajú, akár még részeg is, senki nem menekülhetett előle – igaz, nem is akartak menekülni. És mikor már az utolsó bankó is átvándorolt hozzá, egyszerre csak, mintegy varázsütésre átváltozott – nekem úgy tűnt, azért, mert elszégyellte magát – viháncoló bonvivánból méltóságteljes guruvá. Elkomorult a tekintete, megfogta a felajzott, remegő asszonyok kezét, mélyen a szemükbe nézett, mintha fullánkot készülné döfni szembogarukba, és azt mondta: „drága asszonyom, látom az álmaid. Itt vannak előttem, látom őket.” A kézenfogottak erre még inkább olvadozni kezdtek, azt hitték, tovább tart ez a fantasztikus, szemérmetlen és tüzesen izzó előjáték, most ér el a csúcspontjához, hamarosan címek, telefonszámok, hotelszobaszámok íratnak fel kani betűkkel cetlire, rúzzsal szalvétára, de soha nem ez következett. Ő tényleg látta az álmokat, és rögtön el is suttogott néhányat a vevők fülébe. Ettől persze mind halálra rémültek, összerezzentek a félelemtől, hiszen ki szereti, ha a fejében turkálnak? Aztán persze gyorsan megnyugtatta őket, hogy ne féljenek, nem Simon mágus ő, nem is vándor varázsló, hanem csak egy híres piacos cigány dédunokája, csak néhány álmod, szinte csak álmocskákat lát, semmi más. Semmi szégyentelenséget, paráznaságot, eltemetett titkot, azokhoz ő, hála a Jézus Krisztusnak, nem férhet hozzá, na még csak az kéne! „Ne tessék megijedni, az álom is csak gyógyszer, olyan, mint a martilapu vagy az aszpirin, csak tudni kell használni”, aztán elsorolta, mi fáj a férjnek, mit akar a nagyobbik gyerek, mit szeretne a kisebbik lányunoka, csalfa-e, jár-e máshoz is a szerető, hogyan engesztelhető az anyós, miért jár vissza az apa vagy anya kóbor lelke, végül keresztet vetett, s kezét csókolt a könnyező nőknek. Sokan kérlelték, meséljen még erről vagy arról, hadd beszéljenek a halottaikkal, de ő csak ingatta a fejét: „csókolom, nekünk igazán dolgunk csak az élőkkel van, s nem is vagyok én okleveles látó, csak hébe-hóba pillantgatok be az álmok fátyla mögé. Ha túl sokat motoszkálnék arrafelé, belém karmolna az ördög”, s ilyenkor mindig vakkantott egyet, mintha bele akarna harapni az omló húsú karba vagy orcába, s a kuncsaft összerándult, megijedt, de a következő pillanatban már tele szívvel kacagott. Nagybátyám végül adott egy ajándék gyertyát, „ezt tessék meggyújtani otthon, s tessék egy igazat imádkozni előtte, hogy minden árva boldog mosollyal az arcán aludjon el a világban.”

Ezt mondta, ő, akinek vagy tucat gyereke volt, s egyikre sem vigyázott soha, egyiket sem nevelte föl, a nagyobbik felének még a nevét se tudta. A nők szentnek tartották, igaz, kicsit bohókásnak, de mégiscsak szentnek, pedig minden,

amit rájuk szózott, napok múlva tönkrement – mégsem jöttek vissza soha reklámlálni. A férfiaknak rendes árut adott, nekik nem jósolt soha – senki nem panaszkodott nála, virágzott az üzlet.

Százszor elhatároztam, a fejére olvasom, hogy micsoda kókler, becsapja a nőket, kivétel nélkül, de már az első kopogós mondataim után felnevetett. „Nekik nem a ruha kell, nem az ékszer kell, öcskös, hanem a lelkük szomjazik a szere és a jóra. A férfinak az kell, hogy megteremthesse az otthont, a biztonságot, így bizonyítja, hogy szereti a másikat, szereti a családját. És ehhez szerszámokra, meg mindenféle ketyerére van szüksége. Ezt meg is kapja nálam, pont anynyiért, mint máshol. De az asszonyoknak nem ez kell. A ruha, a bizsu, a sok kenefice, az mind csak cicoma. Neki az kell, hogy tetszen a férfinak, de tudja, szíve mélyén tudja, hogy nem a csillogás kell a férjnek, a gyerekeknek, mert az csak a látszat, a habos felszín, hanem a saját legbelső titkát kell megismernie, hogy jól szerethesse őket. És csak akkor tud jól szeretni, ha ismeri önmagát. Akkor ki virágzik, mint a rózsa, s magától lesz szép, nem ettől a sok piperétől, ezt jól jegyezd meg. Ők ezt kapják tőlem. A férfiak nekem rontanának, agyonszurkálnának, ha belenéznek a fejükbe. De a nők megbocsátják, sőt, ezért járnak hozzám, öcskös!” Alighanem igazat beszélt, hiszen azóta már több házat is felépített, de még többnek mulatta el az árát.

Akartam én haragudni rá, de sehogy sem sikerült. Hiszen a gyerekek is folyton körbeugrálták, fűrtökben lógtak rajta, mint a kismadarak Szent Ferencen. Nekik is álmokat magyarázott, a fülükbe súgta, hogy ne bántsák azt a szegény Cirmit, hogy ne féljenek a Sibula Kokótól, és hogy a Mikulás igenis létezik, ő például tegnap találkozott vele, nagyon készül a jó öreg a szánhintójával a nagy napra, ott toporognak a rénszarvasok is, nézzétek csak.

Elzárom a gázt, elkészült a kedvence, boldog lesz, ha felkel.

Kint, az árnyékban, látom, a kutya hever, és – megtorpanok egy pillanatra, úgy ledöbbszent a látvány – a mosómedve hever rajta keresztben. Nahát, ez az első ajándék, amelyik megmarad. Aztán újra visszatér a kínzó kérdés, a gyomrom görcsbe rándul: az álmod a lábnyomokkal. Minden álmod meg tudom fejteni, de ezzel az eggyel nem boldogulok sehogy sem. Ő biztosan tudja, mi a megoldás. Ezért hívtam ide.

Mindjárt felébred, látom, ahogy mocoog. Addig vágok pár szelet kenyeret. A harmadiknál megszalad a kés, belevágok a bal mutatóujjamba. Rég nem kóstoltam a saját vérem. Sós lesz vagy édes? Lenyalom, mint egy ragadozó. Egész pontosan, mint egy gepárd. És ekkor eszembe jut az emlékkép, ami összeköti a visszatérő, megfejtetlen álmod a valósággal, a sebbel, a csöpögő vérrel, a ragadozókkal.

Futóversenyt rendezünk a szomszéd fiúval, ő az első barátom. Sőt, akkor inkább úgy éreztem, hogy a testvérem. Öcsém vagy bátyám? Alighanem ez volt a kérdés. El kellett dönteni, melyikünk a gyorsabb. Végigsprinteltünk a kerítés mellett. Fél vagy talán egy méterrel, de én győztem, boldog voltam, mint egy hadvezér. Felvettem hát a gepárd nevet, mert azt már tudtam, hogy az a leggyorsabb állat. Meg is tanultam leírni, valahogy így: 63PÁRD. Attól fogva imádtam ezt az állatot, kecses alakját, apró pöttyeit, kerek macskafejét, fekete, vastag könnycsatornavonalát, amitől mindig olyan szomorkás a képe. Ha kérdezték, miért szeretem annyira, hűledezve mondtam: „hát, mert az a leggyorsabb állat a világon, ezt sem tudtad?”

De most, életemben először, rájövök, hogy mindig is figyelmen kívül hagytam, hogy a gepárd nemcsak a leggyorsabb szárazföldi állat, hanem magányos, a kicsinyeinek csak negyede-ötöde éli meg a felnőttkort, az oroszlán, a leopárd elveszi tőle a zsákmányát, ráadásul hamar kifárad az üldözésben. Kiválósága csak és kizárólag rövidtávon érvényesül. A legnehezebb sorsú nagyragadozó a savannán. Rajongásom ezzel soha nem számolt, csak a szépségét, kecsességét, gyorsaságát néztem, mikor totemállatot választottam magamnak. Vak voltam idáig, hiába felnőtt, vak, mint az egyhetes kismacska. Most nyílt ki a szemem.

A gyorsan eltűnő lábnyomok a verandán az én lépteim. Minden, amit teszek, minden nyom, amit hagyok, elillan egy szempillantás alatt. Azt sem fogják tudni, hogy a világon voltam. Ha akarok változtatni ezen, épp itt az ideje. Most már csak azt kell kitalálnom, akarok-e.

Király Levente (Szeged, 1976) költő, író, szerkesztő. Legutóbbi kötete: Pergamen (2014).

Csete Soma

ROZÉ

1
két lány csúszik befelé a vízbe
kulcscsontjuk villog
félreégett fadarabon a parázs
úgy kúsznak ők egyre beljebb
gondot habarnak a tó lencséjére

valahol egy korhadó stégen
belelapozva a nádasba
egy pár pupilla megremeg

felhők közül rozé csurdogál
a lányok vállára
beolvasztja őket a tóba
ömlik a piros lé
a lányok haját kimossa a partig

a pupillákba belemar az oldat
hígvörös hajszálak tapadnak a korongra
nyákos lesz a fehérje is végül

2
este a sátorvasak közül
nedves papucscsattogás hallik ki
újra pörögni forogni kezd a veres golyó
palack borát felfeszítse

Csete Soma (Szekszárd, 1996) Pécssett él, a Janus Pannonius Gimnázium diákja. 2014-ben a keszthelyi Helikon díjazottja volt irodalom kategóriában. Ez az első versközlése.

Stermeczky Zsolt Gábor

KOMPROMISSZUM

ezt mondogatta az építési szakértő,
amikor felmérte nagyanyám házát.
hogyan lehet, csak minél több
van belőle, annál kockázatosabb.
Ő nem tudta, de igazából itt ér
össze minden.

nagyanyám tizenévesen innen akart
elköltözni, és tanárnő lenni – ez
utóbbi politikai okokból nem történhetett meg –,
aztán belebotlott nagyapámba, aki
amatőr színészként – ami már akkor
is bizonytalan irány volt – eltartani
nem tudta, viszont pár hónap ismerkedés
után titokban össze is házasodtak. Így
lett az övék a lakás, először a dédszüleim
rábólintásával, aztán húsz évre rá a
nevükre is írták. ide született a
nagynéném, aki nem lett táncos, csak
tanárnő, mert nyugodt családi életet
szeretett volna, és hozzáment az első
kamaszkori szerelméhez. ide születtek a fiai.
és ide született apám, aki az ő
apjától leginkább kétkezi barkácsolást
tanult, és nem vették fel az egyetemre.
ide költözött vissza anyámmal, miután

megszülettem én, hogy legyen hely a
nagy családnak, aztán beleölte húsz
évet, és rengeteg pénzt. itt esett
össze a nagyapám, ide születtek a
húgaim, majd amikor tizennyolc éves
lettem, innen szökött el nagyanyám
és az Alzheimer-kór. most ide
akar visszaköltözni a nagynéném
egyik fia, de kompromisszummentes
felújításra nincs pénz.

ülünk a konyhában. lehet, hogy
ketté kéne osztani a házat, mondja
apám, míg a kezét tördeli. szerintem
porig kéne rombolni.

rám néznek. nem tudják, hogy szerelmes
vagyok, és hogy ez most igazából nem
kéne, hogy fontos legyen. önzetlenség
és kiszolgáltatottság, az keveredik
bennünk, mindenhol mindenhol.
minél több van belőlük, annál kockázatosabb.

Stermeczky Zsolt Gábor (Budapest, 1992) költő, kritikus.

Dimény H. Árpád

NAGYPÉNTEKI MISE

D mesternek barátsággal

1. kyrie

fiam, ne mondd, hogy én vagyok az isten,
még csak nem is éltünk a szeme előtt.
ketten téptük le az égi plakátokat,
van-e vagy nincsen,
emberi vér folyt, ezért nem féltém őt.

fiam, ne mondd, hogy én isten,
inkább én istenem,
én sem hittem,
te hogyan hihetnél bennem.
lám, elenyészett édes húsporom,
tölcsér lett testem,
feledést csepegtet az alanti világba,
ha eljött, hát eljött,
legyen könnyű nekem,
az ég tiszta felhőket húz majd a tájra.

2. gloria

én istenem, jó istenem,
aludtam hányszor kínban éberen,
míg összeaszottak bennem a partok,
s a velőkbe csöndben lopta be magát
a hamisság, hogy majd rád
találok én, a legöregebb csillag,
aztán arra vártam, mikor alszom ki,
mert hiába, hogy mindent rendben tartok,
e szörnyű álarcosbált
oly nehéz volt legyűzni.

3. credo

sosem beszéltem róla,
mert szavak, üres, lármás anyag...
egy férfi amúgy sem kürtöli világgá,
ami a vállát nyomja.
te is úgy tanultad,
légy erős, nemes, művelt és szabad.

4. sanctus-benedictus

fiam, hálát adok az egyre sűrűbb fényért,
nem ágaskodom, hogy higgyetek nagyobbak,
rád maradt a sok részes szép kép,
– nekem soha nem állt össze eggyé –,
belépett húsodba, s ott kilobbant.

5. agnus dei

lángoló homlokom a pupillákba vágthat,
hát nincs kezetek, hogy tapsoljon csodának?
a szem apró gyöngyként váltja a színt.
csak tompa zúgás, mint mikor zárt tenyér,
kavicsot rejt az úr marka, itt nincs szél,
hogy elvigye hozzátok, miközben nevetnék,
ha nevetnék így fogatlan... megint.

Dimény H. Árpád

(Kézdivásárhely, 1977) költő, szerkesztő, Méhes György-debütdíjas.
Csernátonban él. Kötete: Apatológia (2014).

Mestyán Ádám

A TETŐBEÉPÍTÉS

A második emeletről nem volt szó,
a beépítés fázisait nem így beszéltek meg.
Hajnalban köd ült az utcán, így érkezett.
Feles, sapka, seprű és kék kötény.
A háború végén kapták ezt a lakást,
azóta a bőrévé lett. Parasztokból
lesznek a legjobb viceházmesterek.
A mester Berlinből hozatta a burkolatot,
a poroszok mindent jobban csinálnak,
jobban kúrnak, vastagabban építkeznek,
erősebb a vérük és nagyobbakat szarnak.
Ami a maradék, csak az a miénk.
Hajnalban érkezett, hatvan év, kérem szépen,
csak hűségesen, mert az ellenség figyel.
A tetőn még dolgoznak.
Vigyük le a régi dolgokat a pincébe.

Mestyán Ádám *(Szeged, 1979)* Junior Prima-díjas költő, történész, zenész.
Legutóbbi kötete: *Az együttézés tökéletes hiánya* (2010).

Ha JÓSZAKÁCS

I. Ferdinánd bolgár cár

Krasztev Péter

BALKÁNI BENDŐ, AVAGY IDENTITÁS ÉS PACAL KELETEN

Van az úgy, hogy a pacal sorskérdéssé magasztosul. Mondjuk, részben nemzetivé, de civilizációssá mindenképpen. Ha Norbert Eliasnak a civilizáció folyamatáról, lassú oda-vissza szivárgásáról vallott nézeteit a pacalra vetítjük, a közép- és kelet-európai identitástörténet új dimenziói tárulnak fel előttünk.

A tej- vagy aludttej alapú, perzsa eredetű *skembe*-készítmények évszázados, ha nem évezredes lassú beszüremkedés eredményeként értek el a mai Románia területéig, és kristályosodtak ki a jelenleg ismert *ciorbă de burtă* formájában. Az Orient előrenyomulása – mint annyi más esetben a történelem során – Közép-Európa ellenállásán tört meg, jelen esetben a pörköltalapú pacalkultúra vetett gátat a terjeszkedésnek (a cseh-szlovák, sváb, hollandus stb. pacalleves valójában bő lére engedett pörkölt sok majoránnával). Az áthallásokról később még lesz szó.

A skembe-civilizációnak két fő jellegzetessége van:

1. külön pacalos vendéglők üzemelnek.

Ilyen előfordul máshol is a mediterrán világban, de:

2. a pacallevest leginkább reggelire eszik, rendszerint sörrel kísérik, és másnaposság enyhítésére hivatott (ennek az egyedisége kizárólag a magyar *pálinkás jóreggelthez* mérhető). Ahol ez dívik, ott az emberek jobbik énje tisztában van azal, hogy ez civilizációsan erősen a Kelethez köti őket, de a szokás oly mértékben beléjük ivódott – úgymond a konstruált identitásuk részévé vált –, hogy a túlnyomó többség már nem is egyszerű ételnek, hanem életvitelbeli hitvallásnak (kvázi sorskérdésnek) tekinti a pacallevest.

Aki elveti a pacalnak a gondolatát is, az a kifinomult, nyugati gasztromodellekhez vonzódik, olyasmi motoz a fejében, hogy az első és igazi Európa a Balkán volt, hiszen az ókori görögök ezt a területet illették eredetileg ezzel a névvel, a kereszténység, a reneszánsz és a reformáció gyökerei is ide nyúlnak vissza, a pacal megtagadása pedig egy kikerülhetetlen, végső lépés az újraegyesülés, a civilizációs fúzió felé. Aki pedig hű marad a pacalhoz, az vállalja a sok száz éves oszmán-török fennhatóság örökségének minden nyűgét, magá-

ra veszi a civilizált világ viszolygását, hiszen tudvalévően – a kiváló bolgár-amerikai történész, Maria Todorova fogalmaival – Európa a Balkánra vetítette ki a saját tudatalattiját, azaz önnön rossz lelkiismeretét ruházta át képletesen, a képzetek és fantazmák közvetítésével erre a sokat kísértett félszigetre. Egyszerűben szólva: aki a pacal mellett kitart, az nem retteg attól, hogy büdös lábú balkáni suttyónak nézzék, sőt, ha kell, akár Európával szemben is megvédi identitásának ezt a vaskos pillérét.

Nemrég olvastam egy középkorú bolgár költő blogját, amiben leírja napi szinten űzött hajnali pacalozását a várnai vasúti restiben, majd minden átmenet nélkül a következő mondatokkal fejezi be az írást: „Na, így is teszek, megiszom a második söröcském, és épp azon morfondírozok, ne szólítsak-e magamhoz még egy harmadikat, de inkább intek a pincérnek, hogy hozzon már ki még egy tálka forró pacallevest. És ha az EU-s buzgómócsingok bele találnának kotorni a leveses kondérba, rögvest emigrálok egy olyan helyre, ahol nem török magukat annyira, hogy európaiak legyenek.”

Hát így: hazámat egy tál pacalért.

Bezzeg régebben. Szász-Coburg-Gothai Ferdinándot 1887-ben meghívták a bolgár trónra (apai nagyanyja Koháry Antónia, és 92 birtoka volt Magyarországi területén, tehát szegről-végről földinknek is tekinthető), mert egyfelől az adott pillanatban se arisztokráciájuk, se iparos burzsoáziájuk nem volt, másfelől viszont az országot európai országgént akarták legitimálni. Ekkor jött el a sorsdöntő pillanat, amikor a pacalt is meg lehetett szabadítani az évszázadok óta rárakódott szimbolikus tehertől. Közszajon forog egy fáma, legutóbb Ferdinánd egyik kuktájának unokája mesélte egy interjúban, hogyan kötelezte el magát Ferdinánd – akkor még herceggént – a pacal mellett valamikor a 19-20. század fordulóján. Röviden összefoglalva: zötyögött a jó uralkodó székesfővárosa, Szófia felé, és útközben megéhezett. Ihtimán település közelében meg is álltak egy fogadónál, s legott friss pacalleves illata csapta meg az uralkodói orrot. Megkóstolta nagy kíváncsiságában a magas méltóság, majd igen elégedetten távozott. Hazaérve meghagyta a(z olasz) szakácsának, hogy szedje a lábát, és ízibe' kérje el a fogadóstól a leves receptjét. Elment a szakács, elkérte, megfőzte a palotában, de igen morcos lett a herceg, mert az a fogadóbeli ételnek a közelébe se ért. Elküldte másodszor is, hogy most nézze is meg, hogy készül, de a szakács ezúttal sem járt sikerrel: csak nem ízlett Ferdinándnak az a leves. Harmadszorra már alapos munkát akart végezni a szakács, és így szólt a fogadós: „Mester, most végignézném elejétől a végéig, hogyan vágjátok le a marhát, hogyan mossátok és aprítjátok fel a pacalt.” Mire a fogadós: „Jaj, hát nin-

csen nálunk nagy puceválás, szakács uram, ahogy a jószágból kivesszük a bendőt, úgy rögvest dobjuk is befelé a kondérba.”

Még ha el is tekintünk a városi mese – szakirodalmiasan szólva – maníros hármastagozódásától, és a ténytől, hogy a mosatlan pacal szagától a két hete éhező bangladesi kóbor kutya is okádva fordul vissza a küszöbről, még akkor sem lehet figyelmen kívül hagyni azt a sugallatot, hogy az európai herceg egy ponton balkánibbnak bizonyul a helyieknél, az úgymond egzotikumban megtalálja önmagát, európaisága beolvad a lokálisba, a mélyvadság és a magas civilizáltság harmóniában eggyé forr. Egy ország kezdeti ábrándjai és a szétesés mai dühe egyaránt a pacalban nyer megfogalmazást, és közben a (sors)kérdés egy évszázada változatlan: vagy befogadja Európa a mi pacalságú valóságunkat, vagy begunnyadunk duzzogva a pacalos kondérunk mellé, és onnan anyázzuk a világrendet.

A pacallevest Siráztól Nagyváradig minden faluban csaknem azonos, ám apró részletekben mégis eltérő recept szerint készítik, ezért is alkalmazható a legkiválóbb identitásfokozó metaforaként. Hiszen semmi sem választ el bennünket jobban a másiktól, mint az árnyalatnyi különbségek. És amint – Nádasdy Ádám intelmeit követve – hiba „igazi” (irodalmi) és „rontott” (dialektus) nyelvről beszélni, úgy pacallevesben is minden létező recept hiteles, legfeljebb arról beszélhetek, hogy a fránya ide-oda szivárgás, a szétterülés a perzsa központból olyan mutációkat szült, melyek távol állnak az ízlésemtől. Vagyis itt (egy röpke képzavarral) gátat vetnék a parttalan liberalizmusnak.

Mint minden KGST-szocializmuson átesett nép, a bolgárok is a hajlamosak saját nemzeti ételeik meggyalázására: ahogy a szlovák vendéglők négyötödében teszik a haluskival, az oroszok a pelmenyivel, vagy a magyarok a gulyáslevesrel. Ha Bulgáriában azt látjuk, hogy külön fazékból mérik ki a főtt pacalt a tányérba, és ezután öntik fel a tejes-joghurtos lével, akkor bizony jobb a békesség kedvéért kifizetni, és azonnal távozni az egységből. De kellő gyanakvással érdemes kezelni az anyanyelvünkön közzétett „bolgár” recepteket is, melyek fontos kultúrtörténeti és antropológiai adalékok a multikulturalizmushoz, gasztronómiai értékük ellenben elenyésző. Még a Budapesten 2009-ben kiadott *Az én bolgár szakácskönyvem* című, *Magyarországi bolgárok receptjei* alcímet viselő, amúgy kiváló kollekció is (melyet Tyutyunkova Mónika jegyez összeállítóként – kell ennél autentikusabb név?) egy marék rizzsel dúsítaná a pacallevest, és még a tejfölt is megengedné az eredeti aludttej (joghurt) vagy tej helyett, ami az óhaza szakácsművészetében teljességgel értelmezhetetlen lenne. A főzős szájtokon már teljesen elszabadul a fúziós képzelet: a csorbába

bepofátlankodik a majoránna, a babérlevél, a kakukkfű, a paradicsompüré, a zöldpaprika, a sárgarépa és újra csak a tejföl, ez a magyar vírus...

Rendben, legyünk e tekintetben is posztmodernnek: *anything goes*. Ami engem illet, egy plovdivi pacalra szakosodott vendéglő szakácsának útmutatásaihoz tartom magam, és eddig még működött. Lesz ebből egy leves és egy főétel, nyilván nem ugyanarra a napra. Szóval: ollóval tenyérnyi darabokra vágom a piacon vásárolt pacalt, felforralom egyszer, leöntöm róla a vizet, majd erősen bezöldségelve (sárgarépa, zeller, fehérrépa, hagyma, egész bors, babérlevél) kb. két és fél, de inkább három óra alatt, lassú lángon majdnem puhára főzöm, az elpárolgott vizet mindig utánapótolom. Sózni ebben a szakaszban tilos, ellenben érdemes a zöldséget és a fűszereket gézzacskóban lógatni, nehogy elárasszon mindent a kása. Ezután kihalászom a pacalt, a zöldséget kíméletlenül kidobom, a pacal egynegyedét éles késsel (haladóknak: bárdal) körömnnyi kockákra vágom, a többit felcsíkozom.

1. Leves (skembe csorba)

3-4-5 kanálnyi lisztet (ez évszaktól függ: télen sűrűbbre főzik, nyáron lazábbra) fokozatosan elkeverek 3 tojással (maximalisták 4 tojássárgájával próbálják meg), majd simára keverem. Ha valaki veszi magának a fáradságot, és kicsit lepírítja a lisztet, mielőtt bekeveri a tojásokkal, az lát majd csodát. Ehhez hozzákeverek 3 deci joghurtot, idehaza görög joghurt a körülbelül megfelelő. Kicsit felengedem a pacal forró levével, majd sűrű kavargatás közepette az egészet beleöntöm a pacallevéses fazékba. Ekkor adom hozzá a körömnyre feldarabolt pacalt is, majd húsz percig, de inkább fél óráig nagyon lassú lángon rotyogtatom – ekkor már lehet sózni is.

Fontos kiegészítők: a balkáni pacallevésnek önmagában kevés íze van. A pacal esetében ez nem meglepő. Viszont eléggé individuális étel, mert mindenki úgy íze-síti, ahogy szereti. Tálalásnál a már tányérban gőzölgő levest meglocsolhatjuk egy kis olvasztott vajban (olajban) felhevített édesnemes paprikával is. Külön tálkában szervírozzuk a leves mellé a borecetben ázó áttört fokhagymát és az őrölt csípős paprikát.

2. Balkáni fúziós pacal sütőben (skembicsi u szaftu, tripice, zapecseno skembe)

A felcsíkozott pacalt tepsibe vagy hőálló edénybe helyezem, ráreszelek sárgarépát, zellert, fehérrépát (de frisset, mert ami a levesben főtt, azt rég kidobtam), fokhagymát, vöröshagymát, de itt akár a paradicsom és egy kevés zöldpaprika is ráfér, ízlés szerint. Megszórom feketeborssal, esetleg pirospaprikával és majoránnával vagy csomborral, löttyintek rá egy kis olíva- vagy napraforgóolajat. Betolom az

előhevített sütőbe, kb. 200 fokon sütöm, néha átforgatom. Amikor majdnem kész (amikor a pacal vajpuha, a reszelt zöldség pedig elenyészett), megszórom parmezánnal, vagy bármilyen kemény sajttal, és friss fehér kenyérral és vörösborral tálalom.

Hozzávalók

A pacal előfőzéséhez:

1 kg vegyes leveszöldség
fűszerek

A leveshez:

½ kg majdnem puhára főtt pacal

3-5 kanál liszt

3-4 tojás

3 dl görög típusú joghurt

5 dkg vaj vagy pár kanál olaj

1 evőkanál pirospaprika

2-3 gerezd fokhagyma

½ dl borecet

őrölt csípős paprika

A balkáni fúziós pacalhoz:

½ kg vegyes leveszöldség

2 db paradicsom (esetleg paprika)

4-5 gerezd fokhagyma

1 fej vöröshagyma

1 dl olíva- vagy napraforgóolaj

10 dkg parmezán (vagy más keménysajt)

A szerző ötévesen a konyhában

Krasztev Péter

(Budapest, 1965) kultúranropológus, irodalomtörténész, a BGF docense. Gyerekkorában balkáni konyhán szocializálódott, ezért máig értetlenül áll a grenadírnarsnak és káposztás cvekedlinek nevezett táplálék előtt.

The image features a central horizontal strip of torn paper with a light gray background. On this strip, the text 'HOLLAMVE RÉS' is written in a bold, white, blocky font. The letters are slightly shadowed, giving them a three-dimensional appearance as if they are floating above or attached to the paper. The top and bottom edges of the paper strip are jagged and irregular, mimicking the look of torn paper. The overall composition is minimalist, with a white background and black silhouettes at the top and bottom edges.

HOLLAMVE RÉS

Fotók: DÉRI MŰZEUM / IRODALMI GYŰJTEMÉNYE

Kácsor Zsolt

NÓRA (NEM) JÖN

(Tar Sándor halálának tizedik évfordulójára)

„...Anacharsis szerint háromféle ember van: élő, halott, és aki a tengert járja.

Úgy tűnik, ebben a világban mi a tengert járjuk.”

(részlet Tar Sándornak a Holmi egyik körkérdésére adott válaszából)

A mottóként idézett mondatban Tar Sándor fogalmazhatott volna akár egyes szám első személyben is. Eredetileg írhatta volna ezt: „úgy tűnik, ebben a világban én a tengert járom”. A személyre szabott megfogalmazás hiteles, pontos és hideglelősen érzékletes lett volna, akár egy különösen jól megírt, igazi Tar-novella. Hiszen Tar szinte egész életében – s főként a halála előtti pár évben, amikor szégyenletes ügynökmúltja már sötét árnyékot vetett rá – úgy járt-kelt közöttünk, az emberek világában, mint egy élőhalott.

Soha nem tartozott igazán sehová. Emberi természetének és írói alkatának ez lehetett az egyik közös, s talán legjellemzőbb alaptulajdonsága: örök kívülállóságának már gyermekkorában fölismert élménye, az idegenség, a máság, az otthonlanság, a magány érzésének nem szűnő rettenete csinált nagy író belőle.

Vannak szépírók, akiknek a privát élete az életművük szempontjából nem fontos, s műveiket olvasva az lehet a benyomásunk, mintha három lépés távolságot tartanának a saját életüktől. Ha szerencsések, bizonyos írók létbiztonságban élnek, soha nem tapasztalják meg átlagon felüli mértékben, hogy mi az emberi szenvedés. Írásaikban primér módon nincs jelen az iszonyat, s koruk mélyebb társadalmi kérdései, szociális témái iránt nem fogékonyak. Ez természetesen nem értékítélet – hiszen eseménytelen életű, unalmas személyiségű, kizárólag a képzeletük könyvtárszobájában élő írók zseniális életműveket képesek létrehozni, sőt: a prózáirónak a mindennapi munka zavartalan folytatásához éppen hogy „unalmas” létbiztonságra, nyugodt eseménytelenségre volna szüksége. De Tar Sándor nem ilyen író volt. Nem volt szerencsés ember, nem tudott három lépést tartani a valóságtól, az ő életművének alapzata, építőköve és cementje a saját élettapasztalat-tömege, a több évtizedes tragikus életdrámája – ez az oka annak, hogy (a magam belső használatára megalkotott) „sorsos írók” kategóriájába sorolom.

A „sorsos író” számomra az, akinek az életművét nemcsak a nyelve, de a saját sorsa is jelentősen, meghatározó módon alakítja. A „sorsos író” nemcsak a mon-

datai, de a saját életének tényei is hitelesítik: arra ítéltetett, hogy ne csak művelje az irodalmat, de alapanyagot is személyesen szolgáltatson hozzá.

Számomra Tar Sándor emberi és írói sorsa az volt, hogy outsiderként élje az életét. Alapvetően kívülálló volt mindenütt, ahol megfordult: falun és városban, tanyán és gyárban, Budapesten és Debrecenben, családban és brigádban, sőt írók és olvasók között is.

Kívül állt a paraszti világon, amelybe beleszületett, hiszen már diákként messzire került a földtől, de hiába igyekezett, nem sikerült teljes egészében munkás-asszimilációja sem: a saját figurája idővel már nem felelt meg a „normális melósról” kialakult képnek. A gyárban a kívülálló megfigyelő szerepét élte: írói szeme a munkatársaira novellahősként, míg autodidakta szociográfus énje adatközlőként tekintett.

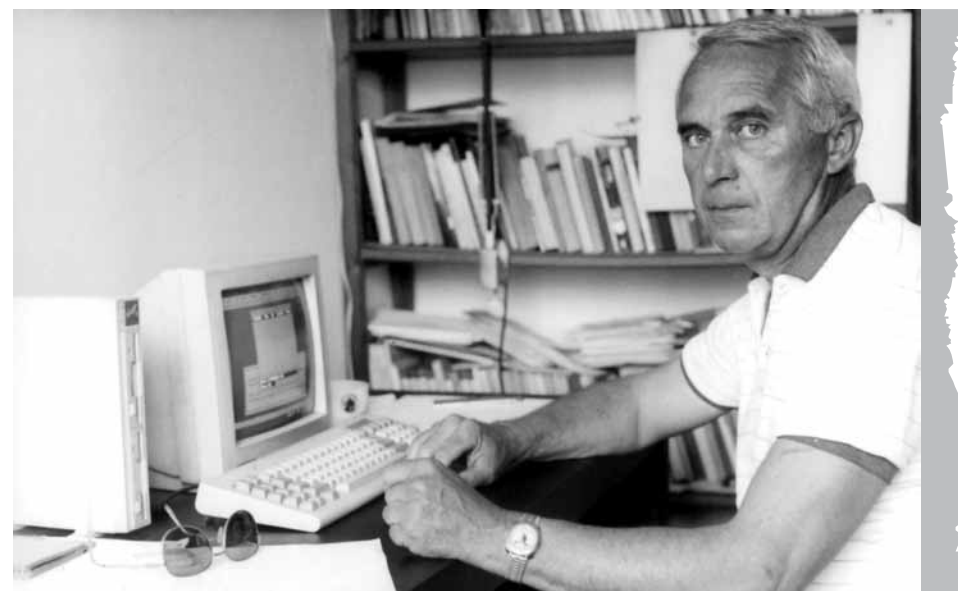
Írók társaságában munkásként feszengett, a melósok között azonban éppen hogy olvasott emberként nem találta a helyét. Míg diplomások előtt tanulatlanak érezte magát, a kollektívában „túlképzettnek”: hiszen az üzemben vajon kivel is diskurált volna az általa nagyra tartott Gottfried Keller munkásságáról? Mert hogy ez a „tanulatlan melós” a maga módján nagyon is pallérozott olvasó volt: holott még a legegyszerűbb irodalmi rendezvényeken sem tűnt „odavalónak”, ha ő is úgy akarta volna, el lehetett volna beszélgetni vele a svájci realista irodalom említett alakjáról.

Életemben először 1996-ban találkoztam vele egy egri kötetbemutatóján, ahol művészetét a legmagasabb elismeréssel méltatták – ennek dacára mindvégig zavartan lesütött fejjel, s elzárkózón karba font kézzel álldogált. Alighanem nagyon várta, hogy minél hamarabb elszabadulhasson. Kérdeztem tőle valamit, úgy rémlik, valami „nagyon irodalmi”, mire azt makogta elvörösödve és szűkszavúan: „nem tudom, nekem nincs diplomám”. Akkor nem volt világos előttem, hogy ennek mi a jelentősége az ő életében, de ennél többet nem is igen lehetett kihúzni belőle. Úgy viselkedett, mint aki nem érti, miképpen keveredhetett olyan kínos irodalmi szituációba, ahol ő a főszereplő, s nem alakíthat egyszerű statisztát a szármára oly megnyugtatóan személytelen tömegből.

Az outsider-léttől Tar Sándor még a hétköznapi, lakótelepi, mindennapi életben sem szabadult. Volt ugyan családja, de nem volt családos ember. Nem volt „igazi” férj, de nem volt „igazi” agglegény sem. Habár a nagy nyilvánosság és az irodalmi közvélemény nem sorolta be a „homoszexuális művész” bulvárszagú skatulyájába, a privát életében Tart körbelengte a „buziság” gyanúja. E durva kifejezést nem sértésnek szánom, gyorsan elnézést is kérek érte, mindössze azt akarom érzékelteni, hogy állítólagos homo- vagy biszexualitása csak fokozta amúgy is mély elszigeteltségét: hiszen a gyárban, s ezt Tar nagyon jól tudta, csak „buzi” lehetsz, de „más” soha.

Érthető, hogy tanyasi parasztfiúként idegenül mozgott a fővárosban, ám Tart nemigen fogadta be a leginkább sajátjának tekintett közeg, Debrecen sem. A város kulturális életében szinte alig volt jelen, míg élt, a cívisvárosban a kortársak közül Tar Sándor nem volt „Becsben Tartott Debreceni Író”, sőt a város hivatalossága több esetben nagyobb ünneplést csapott Debrecenhez egyáltalán nem kötődő íróknak, költőknek is, mint neki. Ez nem azt jelenti, hogy író társai nem ismerték el. Aczél Géza költő, valamint a 2014-ben elhunyt Borbély Szilárd (az ezredforduló két legkiemelkedőbb, országosan is jelentős debreceni irodalmi személyisége) is igen nagyra tartotta. A helyi irodalmi élet megbecsülését jelzi, hogy Tar Sándor 1993-ban – Bányai János író, irodalomtörténész és Vajda Mihály filozófus társaságában – megkapta a debreceni irodalmi folyóiratról elnevezett Alföld-díjat.

De mennyire jellemző adalék, hogy a halála előtti utolsó könyvhéten, 2004-ben Tart egyetlen debreceni könyvsátorhoz sem hívták meg dedikálni! Még könyvbemutatót sem rendeztek neki, holott apropója éppen lett volna: abban az esztendőben jelentkezett új novelláskötettel. Idegen irodalmi test volt a városban, s ha a Hajdú-bihari Naplónak, valamint később a vagy.hu portálnak nem az őt jelentős íróként tisztelő Porcsin Zsolt lett volna a főszerkesztője, akkor Tar Sándor – debreceni létére – helyi médiumokban aligha kaphatott volna publikálási lehetőséget a 2000-es években. Erről a helyi politikai élet is gondoskodott. Tar ugyanis finoman szólva nem élvezte a helyi hatalom bizalmát, márpedig a városi sajtó nagy része Debrecenben úgy táncolt, ahogyan a városháza fűtyült.

S végül Tar outsider volt még a kocsmákban is, ahol pedig alkoholfüggősége folytán a leginkább otthon lehetett volna. Hiszen a debreceni kocsmák népe – még ha együtt is piált vele – az írósa okán fura csodabogárnak nézte. Személyes tapasztalatom, hogy a novelláiban is feltűnő Paksi (jelenleg Balszélső) söröző törzsvendégei odáig voltak tőle, hogy néhai ivócimborájukhoz „még Pestről is jártak az írók, egyenesen az Írószövetségből!”

Ő volt az ember, aki soha, semmikor, sehol nem tudott beilleszkedni – holott igazából véve nem volt az emberi és irodalmi alkatában semmi lázadó elem.

Tar Sándor a megúszásra, a túlélésre játszott, mert az Ártatlanok között Bűnös volt, a Bűnösök között pedig Áldozat. A Besúgottak között Besúgó lett, míg a Besúgók között a Híres Író, aki – pechére – lebukott. Lám csak, még ez sem jött neki össze: ismeretlenül meghúzódni egy titkos dosszié sötét homályában a többi száz és ezer névtelen spicli között... Emlékezzünk csak: a lebukott Szabó István a sors kegyeltjeként puhára esett, a neves filmrendező megúszta a nyilvános megvevését. De a pechvogel Tarnak persze még ez sem sikerült: ő megélte és megszenvedte a kiközösítést.

Igaz, ügynöki beszerzéséről utóbb ellentmondásos nyilatkozatokat tett. Egyszer azt állította, hogy megverték, máskor ezt tagadta. Hol mentegette, hol sárba tiporta saját magát, egyik nap dacosan magyarázkodott és hártott, de másnap már újra mindent vállalt, s teljesen összetört. Egykori barátainak és ivócimboráinak egy része elfordult tőle. Az utolsó lakhelye közvetlen szomszédságában lévő Balszélső sörözőben azt mondták neki, hogy spiclinek ott nincs helye.

Sokan megsértették, s ő is sokakat megbántott, de az élete utolsó hónapjai már csak arról szóltak, hogy rettenetesen szégyellte magát. Emiatt szisztematikusan, tudatosan és megfontoltan az önkívületig itta le magát mindennap. Végső soron ebbe halt bele.

A debreceni Tar-túra ötlete az író halála után fél évvel, a 2005-ös esztendő nyarán pattant ki a fejünkből. Két helyi barátommal, Giczey Péter közösségfejlesztővel és Porcsin Zsolt újságíróval beszélgettünk arról, hogy milyen megemlékezés illelénk Tarhoz leginkább. Mivel éppen kocsmáztunk, nem volt nehéz rábukkanni a kézenfekvő megoldásra. Igaz, ehhez az is kellett, hogy legyen előttünk minta, s a Tar-túra esetében ez a Bloomsday volt, a Joyce és az Ulysses tiszteletére minden évben megrendezett irodalmi ünnep, amely idővel kinőtte magát ugyan, de kezdetben arról szólt, hogy a rajongók Dublinban fölkeresték a regényben megemléített helyeket, és söröztek – vagyis „irodalmi ivászat” volt ez a javából.

Tar kapcsán a korai Bloomsdayt emlegettem a többieknek, s hamarosan körvonalazódott a Tar-túra lényege: abban a közegben emlékezzünk rá, amely a leginkább hiteles mind a személye, mind a művei világának szempontjából. Egy-egy Tar-szöveg fölolvására írókat, költőket, szerkesztőket kértünk föl azoktól a lapoktól, ahol publikált, így a 2005-ben megrendezett I. Tar-túrán képviseltette magát az Alföld, az Élet és Irodalom, a Litera.hu, a Népszabadság és a Vagy.hu.

A rendezvényről Keresztury Tibor főszerkesztő a Litera.hu irodalmi portálon többek közt ezt írta: „(...) sokkal adekvátabb módon lehet az íróra emlékezni az élete fő színterét jelentő autentikus helyszíneken, mint megannyi, növényzettel, ásványvízzel feldíszített, drapériás pódiumon. És valóban: ha valakitől, Tartól mélyen idegen volt a tudományos szimpozion (emlékszem, ha nagy ritkán odatévedt, milyen riadtan, sután álldogált a terem sarkában a Debreceni Irodalmi Napokon, egyfolytában az ajtó felé pislogva, hogy megpattanjon az első adandó alkalommal), mint ahogy idegen lenne a koszorúzás is egy márványtáblánál (ami persze a legkevésbé sem akut veszély, tekintve, hogy sosem fog ilyet kapni itt). Látogassuk hát végig, szólt a meghívás, a novellák forrásvidékét, a Tar által negyven évig napi szinten látogatott törzshelyeket, s hangozzon el mindenhol egy-egy írás tőle abban a közegben, ahol leélte az életét. A társaság reggel tízkor a piac mögötti fabódéban gyülekezett, komoly riadalmat keltve, hisz itt, ahonnan nincs a vendéglátásban már lejjebb, sosem láttak még kamerát, s ennyi szemüveget. Mikor Aczél Géza, az Alföld főszerkesztője belevágott a Vízipókba, egy pillanatra torkon is akadt a pacal, a vegyes, de aztán az történt, döbbenetes módon, ami mindenütt a későbbi állomásokon: csend lett, a kocsmákban csak egészen kivételes alkalmakkor (emberhalál, kiszolgálási szünet) beáll, pattanásig feszült, várakozásteli csend – a pultoknál felemelkedtek a lehajtott fejek, a felolvasóra meredtek a vérekes szemek, és a Tar-novellák szereplői elkezdtek hallgatni az életükről szóló szövegeket. A tévén – amint túljutott a sokkon, hogy itt felolvasnak – kérés nélkül levette a hangot a csapos. Az elhangzó novella legvégéig rendelni sem jutott eszébe senkinek”.

Olvassuk csak el még egyszer: a pattanásig feszült, várakozásteli csendben a pultoknál felemelkednek a lehajtott fejek.

Ezt a képet festi elénk 2005-ben Keresztury, s számomra Tar Sándor életművének legfőbb értéke, értelme, lényege azóta is éppen ebben a lazán odavetett félmondatban sűrűsödik össze. Nem hiszem, hogy Keresztury tudatosan átgondolta volna, amikor leírta, de ebben az egyetlen képben megidézett mindent, ami Tar írásművészetére oly jellemző: a kocsmapultot (azaz a perifériát), a lehajtott fejeket (vagyis az emberi alávetettséget), a hamarosan kirobbanó feszültségtől vibráló csöndet (ez a Tar-novella alaptónusa), és a felemelkedést (ezt nevezhetjük nyugodtan katarzissnak). Tar Sán-

dor legsikerültebb írásait ez a négy pillér tartja össze. Akármilyen jó dialógusokat olvashatunk tőle, Tar novellahőseit nem a szájukba adott szövegek éltetik, hanem a visszafojtott lélegzet, ami a mondatok elhangzását megelőzi. Nem az ordításuk a fontos, hanem a csöndjük, a hallgatásuk. Fájdalmukban a némaságuk kiált az égre.

Talán ez az oka annak, hogy a fülemben oly disszonánsan hangzik: Tar realista író. Hát persze, realista, mi más lenne? Elvégre az irodalmat nem a poézis, nem a filozófia, s nem is a történelem, hanem a szociográfia felől közelíti. De az ő hideg-meleg realizmusához nem elég ellátogatni a társadalmi perifériára, s torzítás nélkül följegyezni, amit a lehajtott fejű félegzisztenciák a makro- és mikrovilágukról összehordanak. A „kocsmapultnál” kimondott szavakat könnyű meghallani, s változtatás nélkül közölni. De Tar a néma üvöltést is hallja, sőt érti, sőt képes szavakba önteni. Ettől remekíró. A realizmusa azonban nem létezhetne a saját belső ordítása nélkül, az a bizonyos novellacsönd ugyanis őbenne vibrál. Hőseinek visszafojtott lélegzete, minden szenvedése, félelme, kudarca az övé. Sokszor úgy érzem, mintha a Tar-féle realizmus nem is arra a világra (reáliára) vonatkozna, amelyet magunk körül látunk, s ismerünk, hanem arra, amely őbenne létezett legbelül, s amely végső soron láthatatlan: a novellák annak csak külső lenyomatai.

Tar Sándorral nem voltam szoros, közeli ismeretségben, debreceni újságíró lételemre csak párszor találkoztam vele. A könyveit természetesen olvastam, az összeset. Hiszen azokat az írókat különösen nagyra tartom, akik képesek hiteles „mélyfúrást” végezni a társadalom alsóbb, az elit által lenézett és letagadott bugyraiban.

Utoljára a halála előtt három-négy hónappal beszéltem vele telefonon. Föl akartam hozzá menni a Kishegyesi úti panelba, hogy az utolsó kötetét dedikáltassam vele. Azt mondta, dél körül menjek, akkor tiszta a feje.

– Délben már nem vagyok részeg és még nem vagyok részeg – mondta, majd homályos fejtegetésbe kezdett arról, hogy Nórát várja, mármint annak a Nóra nevű novellahőseinek a valódi mását, akit az írással ellentétben nem Nórának hívnak, és – magyarázta – nem is halt meg.

– Nóra nemsokára jön, őt várom – mondta Tar felvillanyozva, de nem értettem, hogy mi közöm ehhez. A következő hetekben föl akartam ugrani hozzá, de valami mindig közbejött, majd egyszerre csak jött a hír: Tar Sándor meghalt. Tudtam, hogy nem délben halt meg. Hiszen délben már és még tiszta volt a feje. De azt nem tudtam, hogy Nóra végül fölment-e hozzá. Szerintem nem. Attól tartok, hogy nem.

Kácsor Zsolt (Eger, 1972) firkászéletű, léha, literátus ember.

ÁLMODÓ MAGYAROK

– Történetek Debrecen Irodalmából

A Déri Múzeum állandó irodalmi kiállítása élményszerűen mutatja be Debrecen irodalomtörténetének legfontosabb alkotóit. A látogatók beléphetnek Csokonai Vitéz Mihály virtuális, költői szobájába, melyet a költő elképzelése szerint alakítottunk ki. A következő teremben, a Csokonai Kör szobájában, időutazásban lehet részük. A kiállítás ugyanis az 1905-ben megnyitott városi múzeum egyik kiállítóterének rekonstrukciója. Az Ady Endrével viaskodó Oláh Gáborra emlékező térben egy projektor és egy tükrös félgömb varázsol el. A vetített és tükrözött szövegek hol kigyóként kúsznak a falon, hol esőként záporoznak, hol hópiheként hullnak, hol pedig táncolnak a zenére. A Könyvek termében interaktív módon fedezhetik föl a debreceni szépirók legérdekesebb élettörténeteit. A Látványok termében pedig fényhengerben elhelyezett kéziratok, könyvek és irodalmi relikviák látni érdekes tárgyakká válva ámulgatnak el. Az utolsó teremben számítógépes irodalmi játékok segítségével szórakozva tanulhatnak az Álmodó magyarok című kiállítás látogatói.

Álmodó magyarok
– állandó irodalmi kiállítás
4026 Debrecen, Péterfia u. 28.
Telefon: +36 52 322-207,
e-mail: deri@derimuzem.hu
web: www.derimuzem.hu

Nyitva tartás:
hétfő kivételével
mindennap 10.00–18.00

Déri Múzeum
4026 Debrecen, Déri tér 1.,
Telefon: +36 52 322-207,
e-mail: deri@derimuzem.hu
web: www.derimuzem.hu

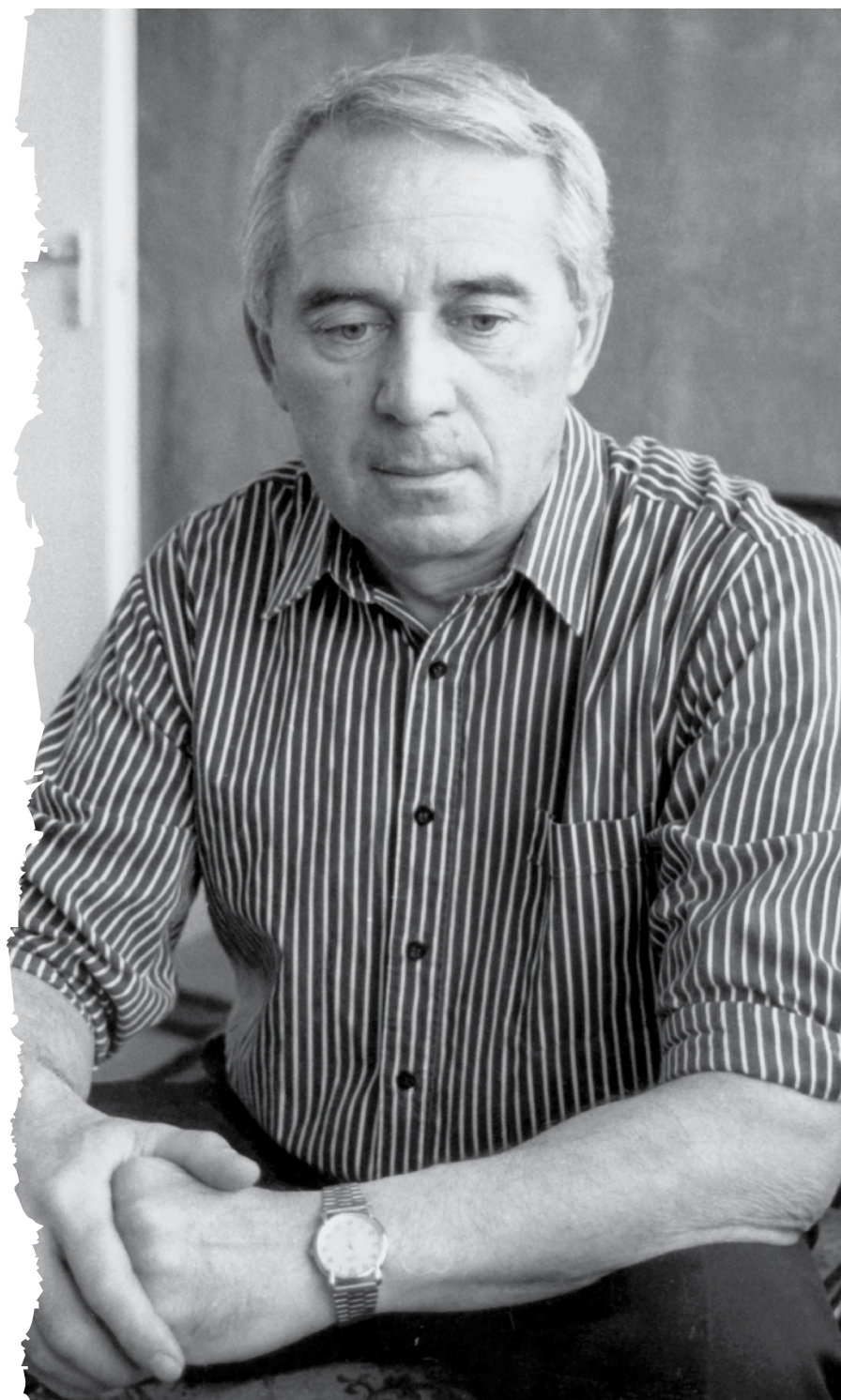

Foto: DERI MŰZEUM IRODALMI GYŰJTEMÉNYE

Fehér Renátó

„HA FELÉPÜL VÉGÜL A HÁZUNK...”

Tíz éve halott Tar Sándor

„itt készülsz, de nem mégy sehova,
itt lépdelsz, de mint hengeren a mókus”
(Petri György: Zátony)

„Komolyan kéne venni a kurva időt!” (Gothár Péter: Idő van)

„Azt kell tisztázni, hogy életünknek van-e operatív értéke!” (Esterházy Péter: Javított kiadás)

„Ha felépül végül a házunk...” – énekli a Fonográf zenekar Tarr Béla Családi tűzfészek című 1977-es debütáló filmjének zárlatában. Az amatőr szereplőkkel forgatott filmben egy család beomlásának leszünk szemtanúi. Amíg a fiatal pár lakáskiutalásra vár, addig a férj szüleinek szoba-konyháján kénytelenek osztozni mindannyian, ahonnan aztán a kialakuló állóháború miatt Irén, a fiatal munkásasszony elköltözik, és kislányával illegális lakásfoglalóvá válik.

Tarr Béla a pályájának korai szakaszát jellemző dokumentarista ihletettséget a későbbiekben filozofikusabb, lételméleti megközelítésre cseréli – Krasznahorkai László alkotótársaként való feltűnésétől talán nem is függetlenül, hiszen azzal mintha egyidőben –, mélyvilági perspektíváját azonban a pálya előre bejelentett, önként vállalt utolsó darabjáig, az elhallgatásig megtartja. A *Családi tűzfészek* még emberi léptékű történet, elbeszélése a folyton elkövetkező hétköznapi keserűségének, annak, amit, még ha emberhez nem méltó körülmények között is múlik el, jobb híján életnek hívnak. A Fonográf-dal is azt az optimista, soha le nem lepezett, folyton a holnapba tolt illúziót ismétli, amit Irén is elrebeg a zárómonológban: „egyszer biztosan kialakulna az élet”.

Tar Sándor ennek a folytonos átmenetiségnek, a szakadatlanul és kérlelhetetlenül továbbnapolt, kevéske, csalóka, mert funkcióját tekintve sokszor csak a valóságot takarni hivatott illúzióknak és az így nyom nélkül elszivárgó életidőnek a legnagyobb írója. Régi félreértés, hogy a szereplők kilátástalansága az, ami a Tar-novellákat a magyar próza legnyomasztóbb, legmegrendítőbb

szövegei közé emeli. Épp ellenkezőleg: a kilátásuk. A lehetőségeiket alapvetően meghatározó, nehezülő, korlátozó körülményeik ellenében kellene túl- és továbbélniük, leélni az egyetlen földi életüket. Ez az élet persze nem nagyon könnyű – ezt az ordító közhelyet képes esszenciává emelni például *A föld szaga* –, és akkor válik csak igazán nehézé, ha az ember tökéletlenségén, gyengeségén, elkerülhetetlen hibáin, tehát saját felelősségén túl még az egymást váltó földi hatalmak szeszélyei sem kímélik meg: „milyen iszonyatos munkám, erőm ment veszendőbe az életem során”. Jobb úgy, hogy a szereplői nem olvashatják Tar Sándort, mert ezek a novellák kasszandrai diagnózisok is: *azzal, amit Kasszandra jósol, azzal az igazsággal, amit egyedül ő mond ki, nem lehet élni*. Mi meg, akik nem tétlenül, mégis tehetetlenül olvassuk Tart, kénytelenek vagyunk látni, hogy árokba görbülnek itt mind a sorsok, anélkül, hogy sokszor ennek igazán a tudatában lennének. Ha tehát csupán annyit mondunk Tar Sándor hőseiről, hogy szegények, akkor még nem mondtunk semmit.

A Tarról született kritikai szövegek jelentős része belebotlik a hírhedt Esterházy-mondatba, tudniillik „akik nem tudnak beszélni, azok helyett annak kell beszélni, aki tud”, és ezzel sokszor megoldottnak tekintik az értelmezői munkát. Bizonytalan persze az is, hogy itt a *kell* milyen értelemben használatos. Ami viszont bizonyos, hogy Tar Sándort és prózáját nem küldetés és a nemes feladat vezette a – jobb híján nevezzük így – szegénységtematikához, hanem írói érdeklődés, életanyag és művészi intuíció, amit ihletnek is szokás becézni. Tar Sándor nem volt Teréz anyai jellem, sem önfeláldozó szociális munkás, sem irgalmas samaritánus, mégis a legkiválóbb magyar novellisták egyike. Saját közege és annak közérzete irodalmi matéria a számára. Tar tehát nem szakszervezeti bizalmi, hanem író. Legutóbb pedig amúgy is azt magoltuk be, hogy *az író alanyban-állítmányban gondolkodik, nem népben-nemzetben*. Az felejtődött el csupán, hogy az alany-állítmány (tehát a mondat) tartalma ettől még lehetne akár a nép is, a nép nincs letiltva. Szóval, hogy ezek nem ellentétben állnak, hanem fedhetik is egymást. Ahogy a testről, a betegségről, a szerelemről és a halálról is többnyire alany-állítmány által fogalmazzunk. A nyelv nem finnyás.

„Írók, írjatok társadalmilag elkötelezett műveket!”

Mielőtt pedig elvesznénk az *etikai jó szándék útvesztőjében*, nem árt végig gondolni, hogy ha az irodalmi mű sajátosságait ignoráljuk és kizárólag egy ál-

talános morális szabálykészletre helyezük a hangsúlyt, akkor nem lesz más választásunk, mint hogy számtalan sikerületlen alkotást is művészetként legitimáljunk majd, etikai alapon. És akkor például Tar Sándor ott állhat a rengetegben a többivel. A búza az ocsúval. Ezért sosem lehet az irodalmi remekműnek kizárólagos kritériuma, hogy szerepeltesse a társadalom mélyrétegeit, kitzsítottjait. Én nem mondok le *A varázshegyről az Érik a gyümölcs javára*. Az *Arany-sárkányról az Édes Anna*, a *Csirkefejről a Rozsdatemető*, a *Harmonia Caelestisről A mi utcánk javára*.

Persze nem is igazán tartok attól, hogy a művészetben bármi visszafordíthatatlan történhet. *Él a magyar, áll Buda még*; lehet vezényelni ájtatos-pártos irodalmat, de van *Iskola a határon* is. Mindig van *Iskola a határon*. Ami egyébként szintén elég szoros viszonyban áll a valósággal. *Szeredy az uszodában 1957-ben*. *Kémnők Nagyváradon 1944-ben*. Ezek az évszámok jelentések. *Valóságreferenciák* – randa szó. Nem egy alternatív univerzumban zajlik tehát a fikció, hanem a történelmünkben. Ottlik *külső* tényezőkkel veszélyeztetné az irodalom szent és sérthetetlen autonómiáját? Erre mi igen-igen finnyások vagyunk, *félünk bepiszkolni válogatott kemikáliákban ápolt esztétikus kacsoinkat*. Vajon marad-e így a regénynek bármilyen esztétikai tétje, és ha igen, mi? „Annál is inkább fontos kérdés ez, hiszen az újabb olvasói generációk, ha egyáltalán kézbe veszik Ottlik könyvét, nem a posztmonarchista katonai alreáliskolák anomáliáira, vagy az itt nevelődő cögerek portréira lesznek elsősorban kíváncsiak, hanem fikciós figurákra és körülményekre, amiknek így, korábbi háttérük nélkül kell majd helytállniuk.” (Utóbbi szempontra Krusovszky Dénes hívta fel a figyelmet, ezek az ő sorai, noha ő két másik szerzőt, éppenséggel Tart és Petrit jellemezte ekként, akiket én most a görbe tükör kedvéért cseréltem Ottlikra.) Szóval akkor Ottlik prózája csak kordokumentum, és *süllyed?* A Tar-novellisztika ebből a szempontból szerencsés, kevésbé *konkrét*, bár két korszak súlya is nyomja: *vannak benne* munkásszállók, gyárak, szegénytelepek, rendszerváltás-vesztesek, szóval csak nehézesen és izzadságszagúan lehet mindezt *esszencializálni, ontológiai problémává transzformálni*, de ez már Tar baja.

„...az autentikus irodalom körébe azon szövegek számíthatnak, melyeknek voltaképpen tárgyai transzhistorikus létezők – ami egyúttal persze azt is jelenti, hogy az emberi szubjektum lényegét alapvetően a történelem és a társadalom alakítóerejétől függetlenként gondolták el” – veti fel Lengyel Imre Zsolt erről a fenti kritikátörténeti tendenciáról, éppen Tar kapcsán. Kérdés már csak annyi: létezhet-e irodalmi mű, nyelvi alkotás, ami független,

ami minden valóságvonatkozást nélkülöz? Vagy minden elmondott történet fikció, abban az értelemben, hogy az epikus szelekció révén megformált. És nincs, ami autonóm, ha autonómon azt értjük, hogy nyomokban sem tartalmaz valóságot. És hogy lehetséges-e mindennek az összebékítése, ha Jacques Rancière-t hívjuk segítségül: a művészet egyszerre a valósággal való elegyítés, és az attól távolságot tartó, független entitás konfúziója? Nem tudom.

A „Tar népe” kifejezés mégsem pontos. Tar fókuszában elsősorban nem komplex társadalmi folyamat áll (noha a szociográfiai fogékonyság vitathatatlanul jelen van, a személyiség pedig egyszerre többféle normatív társadalmi-politikai kategória által meghatározott képződmény), hanem az áldatlan helyzetben lévő egyes ember élete. Arcot kap a szegénység, az elesettség, a kitaszítottság. Tarnál nagyon gyakori az a technika, hogy főhőse nevét emeli a novella címévé, elég csak végignézni *A mi utcánk* tartalomjegyzékét vagy *Róza mamára*, *Szilviára*, *Csókára* gondolni. Míg Kosztolányinál *tárt otthonokba látni az ablakon*, addig Tarnál a kisházában, a fotelágyon ülünk. Noha a távlatuk mélységesen, a szituációk maguk nem feltétlenül drámaiak, többnyire inkább hétköznapiak: családi viták, veszekedéssé fajuló beszélgetések, kocsmázások, munkahelyi történetek, *bokor alatt dugások*. Itt semmi nem több, mint ami. A szegénység konkrét tereit tehát nem váltják fel a szegénység allegorikus terei. A telep az telep. Krasznahorkainál viszont ugyanez ellenében, nála ezekben a teremben a szegénység nem pusztán a szegénységet jelenti többé, hanem lételméleti dimenziót kap, az emberi faj egzisztenciális kiszolgáltatottságára is rámutat. Míg Tarnál a mindennapok léket kapott és *lassú teher*től süllyedő életeivel találkozunk, akinél mindez sokszor kiköthetetlenül generációkon át állandósult hagyomány, addig Krasznahorkai szereplői az apokalipszis szemtanúi, Ádám és Éva utolsó ivadékai, ebben pedig benne van az utolsó ember kitüntetettsége is. Egyiknél a bizakodó veszteglés és berendezkedés polifóniája, másiknál a kozmikus végjáték szervezi a szövegeket. Krasznahorkainál úgy sejtjük, többé nem kel fel a Nap, Tarnál a Nappal együtt kel az ember is, kive-ti az ágy. Kettejük művészetének talán a kiszáradt beckett-i szomorúfüznél van a találkozóhelye. A *Godot-ra várva* az idők végezetének és az örökös másnapnak a drámája egyszerre. Vladimir és Estragon számára a létbe vetettség nem rémítő, mert Godot eljövételének, a holnapnak a bűvöletében nem látszik pa-

zarlásnak a rostokolás. Közben meg ez Didi és Gogó élete, *a maga telő-múló mindennapjaival*, ami nem holnap kezdődik, hanem megint egy tegnappal kevesebb. „Másnap. Ugyanabban az időben. Ugyanott” – szól a szerzői utasítás a második felvonás legelején. Mirelit-életek. Az örök nem-mozdulók ők, ahogy azt a dráma vége is még egyszer kimerevíti: „VLADIMIR: Megyünk? EST-RAGON: Menjünk. *Nem mozdulnak.*”

Tar figuráiban nem különösebben erős a vallásos érzület, nem valamiféle messiásra vagy megváltásra várnak, ők az evilágba akarnak beleboldogulni, amennyire ez lehetséges. Erre legfájdalmasabban épp az életút-elbeszélések világítanak rá, amelyek néhány oldal által nyargalnak végig évtizedeken, ezzel is azok ürességét, tartalmatlanságát húzva alá. E tekintetben is *A mi utcánk* tűnik az életmű sűrűsödési pontjának, ahol a bűvópataként felbukkanó mellékszálak élesítik tovább az adott szereplő portróját a neki szentelt novella mellett. Lassan pedig kiviláglik, hogy a kitörési kísérlet, a megpróbáltatás, a kudarc és a szétesés révén a Görbe utcai életek rímelve egymásra: „ingáztak, munkásszállókon, guruló bódékban éveket, évtizedeket húztak le, aztán a legtöbb úgy jött haza, ahogy elment, üres kézzel, részegen. Közben megnősülnek, férjhez mennek, szaporodnak, meghalnak, sokan egész életükben nem tudják kimondani azt a szót, hogy szeretlek, és nekik sem mondja senki” (*Madártávlat*). A beletörődéssel az egyébként nehézkes kommunikáció is elkopik, a beszélgetések helyén magánbeszéd maradnak, de ami történik velük, annak is mintha csak egy részét lennének képesek megfogalmazni a maguk számára, s talán már ennyibe is belerokkannak: „Éjszaka, ha felébredek, kimegyek az udvarra, és beszélgetek. Hangosan. Csak nem tudom rendesen elmondani a bánatom. A pap se kíváncsi rá, senki. Pedig még a Duna is kiöntene, ha beleereszteném. Akkor aztán kiabálok, legalább hallja mindenki” (*Béres szomszéd*).

Az elszivárgó életre még ráriadnak néha a szereplők, „jaj! valaha mit akartam”, mondja Kosztolányi, és az elbóbiskolás az élet mellett, sőt a pazarlás miatt borzalmasan kínzó nosztalgia a Görbe utcában is honos, ám az életszivárgás rutinja már jóvátehetetlen állapot: „Sírt, azt mondta, ő nem így akarta az életet, de most már nem tehet semmit (...) még előtte az egész élet, és ettől meg kell bolondulni” (*A kicsi lány*). Bizonyos fokig még a kívülálló is átveszik azokat a gyakorlatokat és reflexeket, amelyek által a Görbe utcában az egymás mellett sodródók (sors)közössége megteremtődik, például „a református

pap, aki a falu történelmét írja már vagy harminc éve, és azt reméli, hogy valami igazi régészeti lelettel a semmitmondó történet valami szenzációs fordulatot vesz. Nem vett” (*Vizet hoznak*). Ahogy lelet, fordulat híján a falu története is megmarad az elmúló idő történetének, úgy az életidőt sincs mivel megtölteni, nincs más elmesélhető, csupán ennek a fogyatkozása.

És ha már az otthon, a menedék megteremtése, mint valamiféle be- és megérkezétség-rituálé merült fel a *Családi tűzfészek* kapcsán, amellyel megszűnik az átmenetiség, a bizonytalanság, és beköszönt a nyugalom, akkor sem találunk feloldást Tarnál, hiszen sok-sok építkezésbe belekezdenek, sőt akad ház, amelyik fel is épül végül, de ez mégsem garancia semmire: „Ha az ember építkezni kezd, és megáll először az üres telek előtt, önkéntelenül hitvese vállára teszi a kezét, és elmereng. Ez a mozdulat az elkövetkező tizenöt-húsz évben már ritkábban fog előfordulni, sőt, de nem is ezen tűnődik ilyenkor az ember, hanem elfogja egy kicsit valami rettenet, hogy talán mégsem tudja majd megcsinálni. Elérhetetlennek tűnik minden álom a három szobáról, hallról, nagy, csempézett konyháról, az ugyancsak nagy fürdőszobáról, ahová besüt a nap, tapéta, csillár, bútorok. És rengeteg sóder, beton, téglák és iszonyú felfordulás. Az asszony is ilyesmin töpreng, de mosdatlan, húzós szagú öleléseket is lát. Haragot. Fáradtak, izzadtak és bűdösek leszünk, gondolja, és a férjére mosolyog: gyönyörű lesz, mondja hangosan, a férj bólint, micsoda? Aztán elnéznek még a szomszédhoz is, ők már benne vannak, ott már megvan a baj, gyerek is, harag is, piszok mindenütt. Leülnek valahová, isszák az odalökött sört, beszélnek hol az egyikkel, hol a másikkal, azok ugyanis már hónapok óta nem szólnak egymáshoz. De büszkék, ők már nem tehetnek semmit, belevágtak, nekik már annyi” (*Nagy Jenő és Sárika*). Tehát, hiába a cél, a „hazajutás” kecsegtető reménye, a várakozás idejére nem függesztődik fel az élet, hanem csorog alá. Itt úton lenni nem boldogság, hanem a végül elkerülhetetlennek látszó bukás állandó fenyegetése.

„... amikor találkozunk, a szemembe néz, egymásra mosolygunk, én kicsit túlzásba viszem, nehogy azt higgye, hogy mindig arra gondolok, amire mindig gondol, ha találkozunk, és amire, mióta elmondta, most már gondolunk mind a ketten, amíg élünk, menthetetlenül” – írja meg a gyötrő változathatatlan élményét Németh Gábor *A tejszínről* című könyvében egy ügynökügy kapcsán. Még ha tárgyunkhoz legszorosabban nem is tartozik, vaskos belügi dossziék képletes arrébb pakolása

elkerülhetetlen lesz, ha nem a legszigorúbb nyelvi-poétikai elemzés hangján szólalunk meg Tar Sándor írásairól, hanem – mint ezúttal is – *lassan, tűnődve*.

Ahogy az eddig elmondottak egyenes következményeként választ kell kínálnunk arra is, hogy mi közünk a Tar által ábrázolt világhoz, annak szereplőihöz, ha se szegények, se munkanélküliek, se alkoholbetegek, se kelet-magyarországiak nem vagyunk? Vajon a fentebb vázolt időtapasztalat, közérzet és az azzal együtt járó letargia kizárólag a szociális vagy társadalmi krízisben élők számára rizikó, vagy az ő felülreprezentáltságuk mellett másokat is fenyegető eshetőség?

Végezetül pedig, ha (az egyébként elengedhetetlen honpolgári felelősség és kötelesség folyamánként) saját szerepünket abban látjuk, hogy a Tar-novellák figuráinak sorsához hasonló, a valóságban is létező sorsokat láthatóvá tesszünk, *hírt adunk* róluk, *beszélünk helyettük*, akkor minden jó szándékunk mellett arról sem feledkezhetünk meg, hogy mindezzel egyúttal saját erőnket is reprezentáljuk. Ránkszorulók, így hívhatnánk őket, a többségünkhöz nem tartozókat, ha nem lennénk ilyen mélységesen és tiszteletreméltóan önzetlenek. Tar Sándort biztosan nem azért kell olvasnunk, hogy saját szolidaritásunkat, érzékenységünket és részvétünket ébren tartsuk, hanem azért, hogy fényt derítsünk magunk előtt még nem ismert gyengeségeinkre, azokra a sötét foltokra, ahol mi szorulunk segítségre. Ez egyrészt önmagunk jobbá – mert esendővé – tételének első lépése lehet, sebezhetőségünk (ön)tudata a kulturális státuszunktól és normáinktól idegen feszültségeket és veszélyeket is megérthetőbbé, megélhetőbbé teszi. Ez a tapasztalat nélkülözhetetlen annak a közösségnek az egykor eljövendő meg- vagy újraképződéséhez, ami talán sosem volt, és amit társadalomnak hívhatnánk. Mert a Görbe utcát is mi lakjuk.

Fehér Renátó (*Szombathely, 1989*) Zelk Zoltán-díjas költő, jelenleg Párizsban él.
Kötete: Garázsment (2014).

Vágvölgyi B. András

SZABADULÁS A TIGRISKETRECBŐL

Tíz éve, 2005. február 20-án lőtte főbe magát Hunter Stockton Thompson író, gonzó-zsurnaliszta, médiaszemélyiség, generációs bálvány, hippi idol, roll modell, ám elsősorban és főként (first & foremost): amerikai ikon, rocksztárok és filmszillagok nagyságrendje, elnökök barátja vagy ellensége. Hérosztrátosz. Titán. Félisten. (Fognak el a szavak...)

Megírtam már. Nem akartam jaszkarizni vele, csak utószó lett, még az aktuális publicisztikakötetbe (*Énem indián*. Noran, Bp. 2006) sem vettem be – túl... Talán. Rövid összefoglaló: szobrászlakás, vacsoraparty, ülünk ott, a stáb, a Davide meg a Csésanyi, pittyeg a mobil, faszom nézi meg, kit érdekel éjfélkor Los Angelesben, hogy már csak kilenc falu lapul a hó fogságában, reggel nyolckor, Borsodban. Többször is pittyeg, megnézem végül, kétszer stimmel a borsodi hófogság, a harmadik egy mindenlébekanál haverinától (Artner Sisso) jött SMS: „Félórája van fent a neten: Hunter öngyilkos lett.”

Épp egy héttel korábban látogattuk otthonában. Nem fogom most hosszan, akit érdekel, olvassa el a *Félelem birodalma* (Konkrét Könyvek, Bp. 2006) utószavát (*Utolsó reggeli a Vadással*). Nehéz volt újra felvenni a tíz évvel korábban, 1995-ben elejtett szálát, végül sikerült. Medencecsont-operáció után volt, a lábát is eltörte, mert „Honolulu-ban egy bárpulznál váratlan hajtűkanyart próbáltam bevenni”, Sean Penn hozatta haza *private jet*-jével Aspenbe, gurulós irodaszéket tolt maga előtt, arra támaszkodva közlekedett a Bagolyfarmon. Lett a tíz év alatt állandó csaja, Anita Bejmuk, negyvennel fiatalabb szőke bomba, boldog együttlét, ezt tanúsíthatom. Azt is, hogy reggelire tej nélküli americanót, áfonyás palacsintát, eper- és ananászhangsúlyos gyümisalit, négy csík kólát, két nagypipányi zöldet, valamint ugyancsak négy, szódázott Chivast fogyasztott. Beszélt az Apokalipsziszról, melyet szerinte nem szeptember 11-e, hanem maga George W. Bush („a kretén”) jelent a világnak. Hogy a Végítélet nem egyszeri és rövid, de hosszú, nyákos, kellemetlen folyamat, „rég benne vagyunk”, megértünk a pusztulásra. És ekkor szedte elő a Bibliát, benne a *Revelations of Johnt*, *János Jelenéseit*, *Chapter Five*, mert talán ekkorra jutott eszébe a tíz év előtti eset, mikor az általam fordí-

tott *Félelem és reszketés...*-ből kért szelíden, töltött *pump action shotgun*nal ölében, amit egy ponton rám fogott és felhúzott, olvasnék fel tőle a hippi-Zeitgeistről, ahogy San Franciscóban a Haight és az Ashbury sarkán pulzált 1967 szerelemnyarán. Szerette az akcentusomat, ahogy olvastam. Illetve hát visszafordítottam, ismétlőkarabélyos fenyegetés hatására, magyarból angolra.

5. A Bárány elveszi a hétpecsétes könyvet

1. És láték annak jobbkezeiben, aki a királyiszékben üle, egy könyvet, a mely be volt írva belől és hátul, és le volt pecsételve hét pecséttel.

2. És láték egy erős angyalt, aki nagy szóval kiálta: Ki volna méltó arra, hogy felnyissa a könyvet, és felbontsa annak pecséteit?

3. És senki, sem mennyen, sem földön, sem föld alatt, nem tudta a könyvet felnyitni, sem ránézni.

4. Én azért igen sírok vala, hogy senki nem találtaték méltónak a könyv felnyitására és elolvasására, a ránézésre sem:

5. És egy a Vének közül mondta nékem: Ne sírj: ímé győzött a Júda nemzetségéből való orozslán, Dávid gyökere, hogy felnyissa a könyvet és felbontsa annak hét pecsétét.

6. És láték a királyiszék és a négy lelkes állat között és a Vének között egy Bárányt állani, mint egy megölytet, hét szarva és hét szeme vala, ami az Istennek hét Lelke, a mely elküldett az egész földre. (...)

8. És mikor elvevő a könyvet, a négy lelkes állat és a huszonnégy Vén leborula a Bárány előtt, mindeniknél hárfák és arany poharak lévén, jóillatokkal tele, amik a szentek imádságai.

9. És éneklének új éneket, mondván: Méltó vagy, hogy elvedd a könyvet és megnyisd annak pecséteit: mert megölettél, és megváltottál minket Istennek a te véred által, minden ágazatból és nyelvből és népből és nemzetből. (...)

„E HST által választott részből is precízen kiderül, hogy a *Jelenéseket* jegyző János szertelen volt, mint a próféták általában, s dolgos életének jelentős részét jól láthatóan savon töltötte, akárcsak Hunter Thompson. Akiről viszont elmondható, hogy – mint a Júda törzséből való orozslán – méltó volt arra, hogy felbontsa a hét pecsétet, s elolvassa a titkos írást, sőt a nemteleneknek újra is fogalmazza azt” – írtam volt a nekrológban. S döntöttem úgy, hogy a korábban megvásárolt, dedikált utolsó könyvet, a *Kingdom of Feart* lefordítom, mintegy gyászmun-kából, magyarra. Beszéltem Novák Erik barátommal, a Konkrét Könyvek kiadójával, ők hozták harmadik kiadásban a *Félelem és reszketés Las Vegasban* 2004-ben, és bakonyi indiánként amúgy is receptív a hunterthompsonikus életigenlésre. E könyvről szeretnék a hátralévő terjedelemben tartalmat fejleszteni!

Hunter S. Thompsont a gonzó újságírás pápájaként szokás aposztrofálni, mérhetetlenül nagy hatású tényíróként, aki önmeghatározása szerint „mesteri fokon bányik az angol nyelvvel, akár politikai fegyverként, akár zeneművészeti eszközként kezeli”. Akárhogy is, a Doktor stílusban persze sokat változott az idők során. Ha kronologikusan megyünk az életműben, a részeges floridai *airman*, aki az Elgin légibázis sportriportereként tevékenykedik, még a sokduplavés (*who, where, what, why*) amerikai sajtóeszmény bolondjaként bicebócazik, az első (utolsó) regény, a majd' négy évtizedet lappangó *Rumnapló* nyelve sem Joyce vagy Nádas, egyszerű, lineáris vezetésű élettapasztalati közérzetpróza. A Hell's Angels előtti korszak Thompson tanulóiévei, Puerto Ricón és Peruban, Brazíliában és New Yorkban. Eszménykeresés: vizitáció a friss öngyilkos Hemingway sírjánál, Faulkner, Burroughs és Kerouac életmintái, kis kabin Big Surben, a Csendes-óceán partján, úgy is, mint *művésztelep*. Hogy Rióban vizelés közben szembenézett egy vér-szomjas jaguárral. Mikor beépült a Pokol Angyalai motorosbrigádba, az oaklandi *chapterbe*, mert a balos New York-i *The Nation* cikket kért róluk, már a „veszélyesen élni” tényfeltáró attitűdje mellé némi alanyi szociológiát is adagolt. Okadatok és elemek, történeti kontextbe pakol, és résztvevő megfigyeltjei majdnem agyonverik a végén. Kultúrantropológiailag. Aztán 1967-ben San Franciscóban Jann Wenner vezérletével elindul a *Rolling Stone* magazin, új irányt szab az akkor már fél évtizedes „új újságírásnak”, Annie Leibovitz fotózza Huntert, ahogy Budweiserrel és szipkás cigarettával egy Oldsmobile motorháztetőn érkezik a szerkesztőségi értekezletre, mely gyűldén a későbbi sztárforgatókönyvíró, Joe Eszterhas szerint a legnagyobb arc volt. A sporttéma megfogta: a Las Vegas-i motorverseny (*Félelem és reszketés Las Vegasban*), a hawaii maraton (*Curse of Lono*), a kentuckyi derby. Utóbbi volt az első együttműködés Ralph Steadman brit grafikkussal, mely a halálig kitartott, két órúlt zseni a tükör másik oldaláról, csodás, egymásra nagykaliberrel lövöldöző szimbiózisban. A híres lóversenyen dolgozta ki a gonzót. A francia-kanadai szó – *gonzeaux* (bizarr, furcsa, groteszk) – Kerouac felől is nézhető, túl azon, hogy bazi jól hangzik. Mindent, MINDENT le akart írni, ez volt a gonzó az ő korai értelmezésében, a teljes tudatáram, egy ember, több ember, az egész emberiség asszociációs lánc, szerkesztetlenül. Kierkegaard nyomán félrefordítottam kicsit a címet 1993-ban, hisz' a *loathing* utálkozó undorodást, öklendeztető élményt jelent, de tetszett a gondolat, hogy a XIX. századi dán egzisztencializmus egy ismert címét emeljük át magyarul a popba. HST elhibázott kísérletnek tartotta a *Félelem és reszketés*ét, sikertelen prozsaének, sajnálkozott, hogy nem sikerült a lehetetlen, az összes ember összes gondolatának összegzése bedrogozva kétszázegyket oldalon. Aki azt hiszi, hogy Hunter S. Thompson csak

egy a sok részeg író közül, egy szerencsés aluljáró-költő, akinek jó volt a hollywoodi PR-ja, az jócskán téved. Bill Bradley, a New Orleans-i Tulane Egyetem irodalomtörténet professzora emberfeletti szerkesztőmunkával három vaskos kötetben (*Proud Highway. Saga of a Desperate Southern Gentleman 1955–1967; Fear and Loathing in America. The Brutal Odyssey of an Outlaw Journalist 1968–1976; The Mutineer: Rants, Ravings, and Missives from the Mountintop 1977–2005*) gyűjtötte össze HST levelezését, jegyzeteit, akinek módja van ezekbe betekinteni, az tegye, csudálkozni fog, milyen komoly és felelős gondolkodó volt a Doktor.

2005-ben nekiültem a *Kingdom of Fear*nek. Politikai fegyver és zeneművészeti eszköz. Az. Az elején sokszor elborzadtam vállalásomtól. Memoár? Metamodern önéletrajzi tényregény pszichedelikus nyomelemekkel, feminista pornográfával, erőszakkal, szeptember 11-gyel, az Amerikai Évszázad végével? Életműzáró összegzés? A szentjánosbogár és a villámcsapás különbségére világító lézerekard – mely különbség Mark Twain szerint a *majdnem*-igaz és az *igaz* különbsége? *When the going gets weird, the weird turns pro*. Mind, mind! Négyévesen az apjával Pearl Harbort hallgatta rádióon whiskey-szó mellett, kilencévesen FBI-ügynökökkel tusakodott, érettségi előtt 30 napra lesittelték, együtt nevelkedett Cassius Clayjel (később: Muhammad Ali), az Ezredes lányát mint fóká dugta egy medence fölé ívelő trambulínon, míg le nem jött az összes plezúr, rendőrségi túlkapasok elleni harc egy majdnem ártatlan szemtanú szemszögéből. Az 1970-es aspeni seriffválasztáson folytatott emberfeletti küzdelme, melyet már az 1992-es, James Carville-lel és George Stephanopouloszal (Bill Clinton elnökjelölt kampányvezérei) összefaxolt könyv (*Better than Sex*) lapjain feldolgozott. Egy cirkuszoló tarajos sül, egy gonosz buddhista, akinek megtanította, milyen az, ha egy tenyér csattan. Szabotőr cápák és floridai rendőrmence a 72-es McGovern-kampányban, a Château Marmont Hollywoodban, éjszakai menedzserség az O'Farrel (pornó) Színházban San Franciscóban, mely a „Carnegie Hall of Sex” és a „szerelmesfilm”-színésznők felvonulása a Pitkin megyei bíróságra, mikor erőszakváddal támadt rá egy nem épp hamvas kéjhölgy. Pitiáner konfliktusok globális kontextben, bioételként fogyasztott savon gátfutó elme, a pszichoaktív megismerés Castaneda, az „áruló” Leary és McKenna melletti legnagyobb apostolának példabeszédei stílusban tartva. Zen mint távolsági gépjárművezetés, lemészárolt nevadai birkákkal, toxikus bíróval és egy emberrel, aki guminoeket ver otthon a családon belüli erőszak elkerülése végett. 1975 fekete áprilisa Saigonban, „Bye bye, Miss American Pie”, négy-nyolctizenhatodórét hajtogatott amerikai zászló a követség tetején, nagykövet heli-

kopterrel balra el, „Singin’ this’ll be the day that I die”, közelgő Vietkong. „Levadásznak minket és *megelesznek*” – mondja a haver. „Hülyeség – mondtam, Vo Don Giang ezredes személyes jó barátja vagyok. Egy időre ketrecbe zár minket, de aztán elenged.” Ehhez képest a grenadai kommunisták elleni katonai akcióban reá támadó gyümölcsdenevérek smafu, az egész káosz Kemping precíz leképezése a világ kristályszerkezetének, és „liiiiiiiiiit van Johnny!” fejezetcímmel (tetszenek emlékezni, Stanley Kubrick: *Shining*) arról értekezni, hogy vérző jávorszarvasszívet vitt Jack Nicholsonnak szülinapi ajiba, de hát *Amor vincit omnia*, mindent legyőz a szerelem. És Anita mondta, hogy Thompsonnak gyereklány lelke van egy időszódó anyagos testében, és hosszú és kimerítő választ tudok adni, hogy miért „anyagost” és nem „kábitószerest”, „drogost” vagy „cuc-cost” fordítottam, dehát a cudar helyhiány, idézzük ide, HST miként írta le a levelet író gyereklányt!

Kedves Dr. Thompson!

Engemet Xaniának hívnak, nagyon szép vagyok és a családom nagyon gazdag. Nyolcéves vagyok és Törökországban élek. A tenger mellett élünk és unatkozom. Gyermekként kezelnek, de nem vagyok az. Készen állok a szökésre. Meg akarok házasodni, és magához akarok feleségül menni. Ezért is írom e levelet itten. Azt akarom, hogy szopja a mellem, és én az ölében táncolnék, miközben az anyám néz minket. Ő az egyik, aki erre biztat. Ő nagyon szereti magát, és én is nagyon szeretem magát.

Nyolcéves vagyok és a testem igen fejlett. Az anyám huszonhat és, fiú! Őt kéne látnia. Majdnem ikernek nézünk ki, mint a nagymamámmal, aki még csak negyvenkét éves, és pont úgy néz ki, mint én. Azt hiszem, ő ugyanolyan örült, mint az anyám. Ők nagyon szépek, ahogy meztelenül sétálgatnak, és én is ilyen vagyok. Mi itt állandóan meztelenek vagyunk. Gazdagok vagyunk és a tenger olyan szép. Ha a tengernek agya lenne, kiszopnám belőle. De nincs neki. A tengernek nincs pénisz.

Miért van ez, Doki? Ha olyan okos, válaszolja meg ezt! Baszódjon meg. Tudtam, hogy nem segít nekünk. Kérem, küldjön három repülőjegyet most rögtön. Szeretem magát! Nem vagyunk kurvák. Segítsen rajtam! Tudom, hogy hamarosan látni fogom. Sokat utazunk. Az apám azt szeretné, ha feleségül venne. Ő hatvanhat éves, és Törökország vezető bankjainak a tulajdonosa. Az összesnek. Csodaszép, csodaszép esküvőnk lesz, ahol majd megmutat nekik meztelenül minket, és én majd táncolok, míg maga a mellemet szopja, és az apám sikoltozik. Ó Istenem, mennyire szeretem! Az álmaink most vannak. Igen.

A maga bébije:

Xania

A marosvásárhelyi születésű New Mexicó-i barát, aki egy ideig Castaneda-kritikából mezcalero sámánnak tanult, és megtömött vagy harminc deka szárított indián gombával – most figyelj, HírTV! –, azzal, hogy HELYEN fogyasszam, és a Monument Valley lett a hely, navajo terület, western forgatási helyszín, az op. cit.-ben részletesen leíratik, ótestamentumi patriárka lettem és őslakókat figyelő spanyol konkvisztádor kardfogú tigrissel a hátam megett, ez az élmény, mint az a megfigyelés is, hogy a mágikus (Borges) vagy a zsigeri (Bolaño) realizmus legalábbis részben botanikai kérdés, mert mást ad az embernek a nyugati hemiszféra flórája, és ezt a fehér-angolszász-protestáns skriblerek legjobbjai is tudják. Jelesül azt, hogy van a megismerésnek pszichedelikus útja is, ez számomra ekkor, az utolsó találkozás és a halálhír között vált az Emlékmű Völgyben nyilvánvalóvá. Aztán meghalt, mint Hemingway vagy Mishima (mondjuk nagyobb katonai parádé nélkül), a nevére 87 400 000 találatot ad ki a googli, a netes sajtót és a blogoszférát nehéz elképzelni nélküle, három hollywoodi film, számtalan doksi, visszaemlékezés, tucatnyi életrajzíró szálazza társadalmi és mentális féreglyukakat átfogó munkáját.

– Hé, bébi, nem akarsz átjönni ide és meztelenül úszkálni?

– Mit mondasz?

– Nagyon jól tudod, hogy értem, Édeske. A farkad hegyén akarok táncolni. Na, mit gondolsz?

– Ó Istenem, te hülye kurva! Már rég végeznem kellett volna veled.

– Hazudsz – mondta a nő. – Gyere át ide, és szívjunk el együtt egy kábítószeres cigaretát. – Ledobta kis vékony ruhácskáját és tökéletes karjait a vállai fölé emelte, és leengedte a haját, egészen addig, míg a csípejéhez nem ért. – Xania vagyok – mondta. – A Szelek és a Punci Istennője.

Megdöbbenem. Nehéz volt elképzelni, hogy ez a lány még csak nyolcéves. Legalább a duplájának látszott.

– Rendkívüli módon szépnek találalak – mondtam neki. – Valószínűleg megőrültem.

Nevetett és karnyújtásnyira táncolt, csak nekem. Keményen ittam azon az éjszakán és a hüvelykujjam nemrég eltört egy autóbalesetben. Elviselhetetlen volt a fájdalom. Felemeltem a karom, sebesen, mint a forró villámlás, a hasamtól a hónaljaimig, tehát meg sem tudtam érinteni a lányt, sem pedig megcsókolni őt fájdalom nélkül.

Ki volt ez a vad kis prosti? És miért én? Lehet, hogy valójában tizenéves lány vagyok egy öregedő anyagos testének vermében... ám ettől még nem lettem perverz. – Ne ag-

gódj – mondtam neki. – Nem akarok beléd hatolni, kedvesem – csak a hátadat akarom nyalogatni.

Megborzongott, úgy tűnt, mintha felragyogna a kaliforniai hajnal vékony fényében...

2005 nyarán fordítottam a *Félelem birodalmát*, részben az Adrián, drMáriással és b. családjával nyaralva egy olyan, akkor már 10 éves Powerbookon, ahol ha leütöttem a k betűt, akkor rögtön kiírt 150-et és ezt k-nként egyesével kellett rádíroznom. A könyv remek szerkesztője Péczely Dóra volt, a kötet versbetéteit Eörsi István fordította, a Szabolcs utcai kórházba jártam be értük, a költő és műfordító már ott járta az utolsó tangót Leukémia kisasszonnyal, aztán már 2006 jött, és onnantól a legborzalmasabb.

„Lejárt az idő. Sorry. *Mahalo.*”

Vágvölgyi B. András (Szeged, 1959) író, filmrendező.

Fotó: FORTEPAN

Bod Péter

KORÁN HALTAK MEG, DE IDEJÉBEN

Babitsék a Rákosi-érában

Soha olyan durva beavatkozás nem érte a művészeti életet békeidőben Magyarországon, amilyen 1948-ban, amikortól teljesé vált a kommunista hatalomátvétel. (Úgy vélem, a második világháborúba belépő ország, majd Szálasi uralmának közállapotai semmilyen összehasonlításnak nem képezhetik az alapját.) A szuverenitását veszített országban a tisztánlátók számára nem lehetett kérdéses, hogy tarthatatlanok vagy nagyon korlátozott mértékben védhetőek a személyes autonómia határvonalai. A művészi létben és azon kívül egyaránt. A társadalom legkülönbözőbb tagjai – de lényegében mindenki – ízelítőt kapott már a koalíciós időkben az MKP (Magyarországi Kommunisták Pártja) doktrínereiből, a saját ideológiáját mindenkivel szemben érvényesíteni akaró felfogásáról és magatartásáról. A fordulat éve abban hozott változást, hogy immár minden gátló tényezőt kiiktatva folyhatott az ország – pontos kifejezéssel élve – szovjetizálása.

A kulturális intézményrendszer teljes átalakítását megalapozva gyors egymásutánban jelentek meg a legfelsőbb szintű határozatok az irodalomról, a színházról, a zenei életről, amelyek félreérthetlenné tették, hogy a művészet teljes irányítását az Állam (a fogalmat ebben az értelemben nem lehet kisbetűvel írni) vette át. A totális rendszeren kívül pedig nincs élet. Jól példázza ezt a könyvkiadók államosítása. A magánkiadók felszámolásának következményeként kizárólag az jelenhetett meg, amit az állam és annak hivatalnokai jóváhagytak. Ezen a pajzson nem volt rés. Erről leginkább a marxista-leninista irodalompolitika olyan teoretikusai és funkcionáriusai gondoskodtak, mint Révai József és Horváth Márton.

Nagyobb összefüggésbe helyezve az ezekben az években lezajló folyamatokat szükséges nyomatékosítani, hogy az MKP tágnak értelmezett művészet-, művelődés- és oktatáspolitikája a nyugati típusú társadalmakra jellemző – ilyen

volt a magyar is – keresztény-humanista műveltségem felszámolását tűzte ki célul. Ez a metódus brutalitásában volt radikális és viszont. Ezt szolgálta az iskolák államosítása, a szerzetesrendek (kevés kivétellel) felszámolása, a polgári származású tanárok eltávolítása az iskolákból (ekkor kellett megválnia az egyetemi katedrától mások mellett Kosáry Domokosnak és Bibó Istvánnak), és a diákok megrostálása is. Az utóbbi eljárás kegyetlenségére jól rávilágít, hogy az osztályellenségnek nevezett tanulókat év közben is azonnali hatállyal kizárták a közép- és a felsőoktatásból, míg a hasonló besorolás alá eső felvételizők elől ezeket a lehetőségeket eleve elzárták. A változásokat önmagában is jelezte, hogy az idegen nyelvek oktatásában megszűnt a választhatóság. Nem nevezhető európai országnak, amelyben egyetlen nyelv tanulását biztosították. A lehetőség kötelességé szűkült.

„Ez a pillanat, amikor nem elég hallgatni, hanem minden következménnyel – nem csak szavakkal, hanem cselekedettel – ki kell mondani a félreérthetetlen *nem*-et. Ez a pillanat, amikor el kell hagyni a fertőzött területet” – emlékezett vissza 1948-as énjére, gondolkodására és tetteinek motivációjára Márai Sándor a *Föld, föld!...* című önéletrajzi kötetében. Az *Egy polgár vallomásai* harmadik kötetének szánt mű címét máig feltáratlan okok miatt változtatta meg a szerző, aki közel négyszáz oldalon igyekezett – elsősorban önmagának – felelni arra a kérdésre: miért választotta az emigrációt az otthon maradás helyett. Többen megírták, hogy Márai 1948-as távozása messze nem okozott a magyar társadalomban olyan megdöbbenést, mint Thomas Mann emigrálása 1933-ban Németországból. Ez a (viszonylagos) visszhangtalanság bizonyára több okra is visszavezethető. Így például arra, hogy a magyar író itthoni kanonizációja nem érte el Thomas Mann németországi elfogadottságát. E mellett a két társadalom közötti műveltségbeli és mentális állapotkülönbség legalább ennyire szolgálhat magyarázatként. Itt nem pusztán egy gazdasági és kulturális értelemben vett félperifériás-elmaradott ország és egy művészeti-gazdasági nagyhatalom közötti érthető különbségekre gondolok. Hanem arra a felmérhetetlen kulturális-mentális pusztulásra, amely 1933 és 1945 között szinte egész Európát sújtotta (beleértve hazánkat is), és amelynek betetőzése a második világháború hat éve lett. Röviden: a felismerhetetlenségig megváltozott szellemileg a két időpont között, de még inkább 1948-ig Magyarország.

Az irodalomnál maradva: a hatalom és az írók, a költők szembeállításának részbeni elmaradása nem vonatkoztatható el attól a tényről, hogy a két világháború hazai irodalmának élvonala szinte kivétel nélkül távozott az élők sorából 1945-ig. Gyors névsorolvasás: Kosztolányi Dezső, Babits Mihály, Móricz

Zsigmond, Juhász Gyula, Karinthy Frigyes, József Attila, Radnóti Miklós, Krúdy Gyula, Tóth Árpád, Szerb Antal, Somlyó Zoltán. Nem lezárható a felsorolás, mert Móra Ferencről Hevesi Andráson át Szabó Dezsőig, Hunyady Sándorig, Dsida Jenőig, Pap Károlyig, Gelléri Andor Endréig, Kuncz Aladárig, Rejtő Jenőig, Halász Gáborig folytatható.

Nem önmagában az az érdekes, hogy a nevezett költők, írók, esszéisták meghaltak, mert ez a természet rendje. Sokkal inkább az, hogy akár valamilyen nyien megélhették volna a világháború végét, és így az onnan csak egy szökkenésnyi távolságban található rettenetes évet, 1948-at. Hogy még meghökkenőbb legyen a gondolatkísérlet: kizárólag a születési évszámokból kiindulva annak sem lett volna különösebb akadálya, hogy az egyaránt 1919-ben elhunyt Ady Endre és Csáth Géza is megérje a „felszabadulást”. (Bizarr forgatókönyv!) Utóbbi ekkor mindössze ötvennyolc, Ady ennél tíz évvel lett volna idősebb.

Maradjuk az első vonalbelieké, ha létezik egyáltalán ez a kategória. Kosztolányi ötvenegy évesen halt meg (1936), Babits ötvennyolc évesen (1941-ben), Karinthy ötvenegy évesen (1938-ban), Krúdy ötvennégy évesen (1933-ban), József Attila harminckét évesen (1937-ben), Juhász Gyula ötvennégy évesen (1937-ben), Tóth Árpád negyvenkét évesen (1928-ban), Somlyó Zoltán ötvennégy évesen (1937-ben), Radnóti Miklós harmincöt évesen (1945-ben), Szerb Antal negyvennégy évesen (1945-ben).

Mi történt volna, ha a Nyugat első nemzedékének tagjai, kiegészülve József Attilával, Radnóti Miklóssal és Szerb Antallal, megérik 1948-at? A rövid válasz, hogy nem tudjuk. A „nem tudás” ebben az esetben mégsem azt jelenti, hogy a kérdéskör egyáltalán ne volna – legalább hipotetikus módon – valamilyen mértékben feltérképezhető. Magától értetődő, hogy egy proletárdiktatúra le-téteményesei eleve ellenségként tekintettek volna az olyan művészekre, akik pusztán létükkel is a kommunisták által a történelem szemétdombjára szánt polgári műveltséget képviselték, amelyet teljes életműjük példázott és való-sított meg. A művészet, a kultúra keretrendszerén kívül merészkedve aligha szorulna bizonygatásra, hogy a névsor szereplői – noha legritkábban adtak hangot politikai nézeteiknek – a polgári liberális demokráciát gondolhatták annak a társadalmi berendezkedési formának, amelynél jobbat a nyugati civilizáció még nem termelt ki önmagából. A kommunizmus iránti fogékonyságot vagy

rokonszenvet nem érhetjük tetten az irodalmárok fenti csoportjában, amelyből még József Attila is olyan korán kiábrándult, hogy életműve pártos értelmezése egy ponton túl megoldhatatlan feladatot jelentett a korszak ezzel foglalkozó irodalomtörténése számára.

A helyzet jobb megértéséhez ismét Márait kell segítségül hívni, akinél teljesebben (és tegyük hozzá: jobban) szépírói értelemben senki nem dokumentálta az 1945 és 1948 közötti Magyarországon zajló eseményeket. (E tekintetben nehezen túlbecsülhető a hozadéka a szerző hagyatékából előkerült naplónak, amelyek a koalíciós évekről négy kötetben, közel ezerhatszáz oldalon számolnak be, és amelyek teljes egészükben csak 2006-tal kezdődően váltak hozzáférhetővé.) Leírta azt a magától értetődő tény, hogy „a Moszkvából ideérkezett kései, kommunista hittérítőket senki nem hívta Magyarországra.” A mondat a kommunizmus hazai gyökértelenségére is jól rávilágít, amiből nem meglepő módon az is következik, hogy a „hittérítő” még az elvárhatónál is vadabb indulattal, türelmetlenséggel és elszántsággal vágtak neki annak a feladatnak, hogy végrehajtsák a „szocialista kulturális forradalmat” Magyarországon. Nem véletlenül jegyezte meg a korszakról frissen megjelent kötetében (*Történelmi galaxisok vonzásában*) Kalmár Melinda, hogy ennek a hatalomnak finoman szólva nem volt erőssége a meggyőzés és az érvelés. Helyette adminisztratív módszerekkel és kiszorítással alakította át a teljes kulturális teret, így a művészetét is. A kérdéskör egészétől nem elvonatkoztatható, hogy a marxista-leninista ideológia és annak fogalmi apparátusa mennyire lett volna használható (nota bene: vitaképes) egy olyan szabadon folyó művészeti diskurzusban, amelyben érvek (kulturális és művészeti hagyományok, elgondolások és nézetrendszerek) ütköznek meg érvekkel. Nyilvánvalóan semennyire, de abban a történelmi kontextusban ilyen vita létrejöttére minimális esély sem mutatkozott. A király (kommunista kulturális ideológia) meztelen volt, de ő ült a trónon. Nem szorult rá arra, hogy igaza legyen. Ezzel előállt a diktatúrák klasszikusnak nevezhető alaphelyzete.

Márai volt irodalmi értelemben a koalíciós idők lakmuspapírja. Vele szemben mindent megtettek és elkövettek, ami az ellenfél (inkább ellenségnek tekintették) megsemmisítését szolgálta. A polgári irodalmi hagyomány akkora szinte egyetlen nagy formátumú életben maradt képviselője volt, akit éppen ezért Lukács György megkülönböztetett figyelemmel kísért, többnyire a Szabad Nép című napilapban. (A médiumválasztás agitatív szándékát nehéz volna félreérteni.) A *Vallomások* szerzőjének teljes életművét „kártékony irodalomnak” nevezte Lukács, amelyről nem véletlenül emlékezett meg évtizedek távlatából

úgy Márai, hogy ez „a meghatározás abban az időben nem volt üres szó”. Vagyis a verbális kritikai inzultusnak könnyen lehetek volna akár büntetőjogi következményei. Az író ezt nem várta be, hanem – ahogyan fentebb már idéztük – „elhagyta a fertőzött területet”.

Joggal feltételezhető, hogy ugyanez az útszéli, az aljasságig elmenő támadássorozat zajlott volna le Kosztolányi, Babits, Karinthy, Krúdy ellen, akik valóban egész életükben elmulasztották, hogy a maguk eszközeivel elősegítsék a proletáriátus állítólagos világtörténelmi szerepének beteljesítését vagy annak ábrázolását. (Kosztolányi bökversében – *Lázongó szovjet költő* – így üzent az akkori keleti kultúr pápának: „Lunacsarszky! / Belőlem / több rímet nem facsarsz ki!”) Ráadásul művészeti felfogásuk, egész értékrendjük a legteljesebb mértékben összeegyeztethetetlen volt a szocialista realizmus esztétikai dogmájával. Tegyük hozzá, hogy ez az esztétikai nézetrendszer egyetlen országban – ott is hatalmi szóval – volt érvényben, amelyből nem vonható le más következtetés, mint legitimitásának ordító hiánya.

Mi várt volna a polgári írókra, az urbánusokra, a nyugatosokra? Alighanem teljes szilencium. Könyveik eltűnése a közkönyvtárakból. Bár ez holtukban is megtörtént. Kényszerűen ugyanabba a helyzetbe sodródtak volna, mint fiatalabb pályatársaik: Szabó Lőrinc, Németh László, Pilinszky János, Weöres Sándor, Szentkuthy Miklós. Legjobb esetben műfordítói feladatokat vállalhattak volna, és ez, Krúdy kivételével, pályájuk korábbi szakaszában szervesen hozzátartozott a többség szerteágazó irodalmi tevékenységéhez. Nyitott kérdés, hogy közülük kik vállalták volna az emigrációt. Ahogyan az is, mennyire lett volna számukra a szülőföld elhagyása adekvát válasz a szovjetizált Magyarország akkori jelenére. (Márai mellett Zilahy Lajos, Cs. Szabó László és Szabó Zoltán távozott az írók közül ezekben az években külföldre. Az 1946-ban hazatért Faludy Györgyöt alighanem a veszélyérzete hagyhatta cserben, mert ameddig nyitva álltak a határok, nem ment, majd 1949-ben hamis vádak alapján letartóztatták és Recskre internálták. Az itthon folyamatosan életveszélyben, majd marginális helyzetben élő Határ Győző realitásokat nélkülöző szökési kísérlet közben bukott le 1950 januárjában a nyugati határ közelében. Néhány év múlva közel kétszáz ezer magyarral együtt mindketten átsétáltak Ausztriába: 1956 októberében és novemberében megnyílt a menekülőút a szabad világ felé. Faludy és Határ éltek ezzel a lehetőséggel.)

Az elképzelt helyzet differenciáltságát mutatja, hogy bizonyára nem frontális támadás indult volna a felsorolt alkotók ellen. Feltételezhetően más elbírálás alá esett volna – legalábbis egy ideig – a munkáscsaládból származó

és az ennek a világnak az ábrázolását is felvállaló és tematizáló József Attila. A vulgármarxista világ- és irodalomértelmezés szemüvegén keresztül nézve a paraszti élet nyomorúságának feldolgozása miatt Móricz kezdetben bizonyára nem sorolódott volna az ellenségesnek tekintett írók táborába. (Móricz életművének ez a leegyszerűsítése is az irodalomértelmezés ideológiai meghatározottságát mutatja, szemérmetlenül hamisan.) Személyiségük, öntörvényűségük, és a szocialista realizmus dermesztően szűk játéktere aligha adott volna sokáig mozgásteret azoknak, akiket a hatalom magához igyekezett volna édesgetni, és kulturális fegyverhordozót faragni belőlük. Ilyen szerepre teljességgel alkalmatlannak mutatkozott volna József Attila és Móricz Zsigmond.

A Rákosi-rendszer kultúrpolitikája számot vetett azzal, hogy világnézetileg a hazai művészvilág jelentős része olyan távol áll a marxizmus-leninizmustól (Déry Tibor és Balázs Béla a két kivétel), hogy önmegtagadás és korábbi személyiségük teljes feladása nélkül – erre pedig aligha voltak hajlandóak – semmilyen kapcsolat nem létesíthető velük. E helyzet „kezelésére” szolgált a társutaság intézménye, amelyben a fennálló rendszer elismerte az ideológiai homogenitás ellenére egy szűk alkotói-értelmiségi csoportnak a világnézeti különállását, noha csavaros módon ez is a fennálló rendszer politikai érdekeit szolgálta. A külvilág felé ezek a korlátozott szabadsággal rendelkezők legitimáltak (legalább látszatra) a diktatúrát, mert valamiféle plurális színezetet kölcsönözhetek a létező egyeduralomnak. A társutaság, szándéka szerint, erről szólt. Ennek a politikai-művészeti alkunak a legnagyobb és reprezentatív képviselője Illyés Gyula volt, aki annak ellenére kivételezett alakja volt az 1948-at követő időszaknak, hogy a koalíciós időkben a Nemzeti Parasztpártban politizált. Kommunistának nem, nagy taktikusnak annál inkább lehet nevezni. Illyés 1948-ban, majd 1953-ban kapott Kossuth-díja pontosan kijelöli helyét életének ebben a szakaszában, ami annak ellenére nem vet rá jó fényt, hogy tihanyi nyaralójába vonult vissza a fordulat évétől a forradalomig, és íróasztalfiókjában már akkor ott lapult az *Egy mondat a zsarnokságról* című verse.

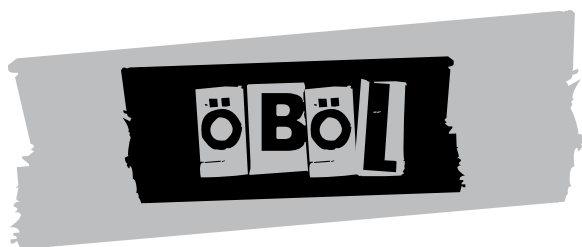
A társutaság a szellemileg belakhatatlannak tűnő világban az otthonosság illúziójával ajándékozhatta meg a félig-meddig fausti alkunak nevezhető aktus elfogadóit. Noha irodalmi utóéletük – haláluk után szinte teljes befogadói érdektelenségbe süllyedtek – abba az irányba mutat, hogy életművüket illetően a legkomolyabb árat fizették meg a hatalommal való egyezkedés miatt. Mindezt azért villantom fel, mert elvben ez a választási lehetőség is nyitva állt volna a második világháború előtt és alatt meghaltak számára, ha még éltek volna 1948-49-ben. Elrettentő példának elég az 1913-ban született Sőtér Ist-

vánra hivatkozni, aki az Eötvös Collegium és a Sorbonne elit részlege, az École Normale Supérieure korábbi diákjaként megírta *A szegedi textilkombinát* című prózai művét, a hazai termelési irodalom egyik „korszakos” darabját. A szereplehetőségek balra is nyitottak voltak. Déry Tibor belépése az MKP-ba 1945-ben logikusnak tétélezhető fel, arról már kevesebben tudnak, hogy ugyanígy járt el Hamvas Béla is. Igaz, három évvel később szakított a politikával.

Talán soha nem volt még annyira igaz a megállapítás, hogy a Nyugat első nemzedéke, és sok-sok utánuk jövő kivételes tehetségű író, költő korán meghalt, mégis idejében. Rövidre szabott életük megmentette őket, hogy olyan erkölcstelen korban éljenek, amilyen 1945/1948 után köszöntött az országra. Hogy olyan megalázó és méltatlan feltételeket kínáljon számukra az alkotói sors életük kései szakaszában, amelynek kereteit – és ezzel a lényegét – a kommunista diktatúra szabta volna meg.

Viszonylag korai haláluk mindentől megkímélte őket.

A holokausztban meggyilkolt alkotókra nem vonatkoztatható az írás címe. Velük kapcsolatban a legkevésbé sem állítható, hogy idejében haltak volna meg, bár az, hogy korán: mindenképpen.

Nom : *de Barkóczi*

Prénoms : *Georges*

Né le *2 Janvier 1888*

à *Sümeg (Zala)*

de *Charles*

le *74 ans*

Magyarországon

le *Wilhelmine Forester*

le *décédée*

Kapornak

Profession *Secrétaire Délégué de Paix Hongrie*

Nationalité :

Nationalité actuelle est-elle celle du pays d'origine? (oui ou non): *O*

Non, indiquer : 1° Comment s'est acquise cette nationalité (naturalisation, mariage, etc..)

à quelle date :

Situation de famille (marié, célibataire, veuf, divorcé) *Célibataire*

Fotók: BALATONI MÚZEUM, KESZTHELY

Tar Ferenc

EGY SÜMEGI DIPLOMATA EMLÉKEI

Barkóczi György 1888-ban született Sümegen. Az elemi és alreáliskolát itt végzi, majd a keszthelyi premontrei főgimnáziumba, ezt követően pedig a bécsi cs. és kir. konzuli akadémiára jár. 1912-től a romániai Galați-ban teljesít diplomáciai szolgálatot, a háború utolsó éveiben Bukarestben. Az összeomlás után Sümegre költözik, de 1919 végén újra aktivizálja magát, és tagja lesz a Párizsba utazó béke delegációnak. A trianoni aláírás után tíz évig Párizsban marad, majd Londonban, Bukarestben, Szófiában, Konstantinápolyban és Ankarában diplomata. 1941-től Budapesten a Külügyminisztériumban dolgozik, a háború után tíz hónapot orosz fogságban tölt. Életének hátralévő éveiben szülővárosában él. Itt hunyt el 1968-ban. Az önéletrajzából közölt szemelvények a keszthelyi Balatoni Múzeumban találhatóak, a részleteket szöveghűen közöljük.

1888-ban születtem, tehát Magyarországnak abban a nyárspolgárisan gondtalan időszakában, ami a kiegyezés és a Millennium közé esett. Amikor a jövő súlyos, és sajnos Magyarország kárára megoldott problémái még csak az igazán elmélyülő emberek gondolataiban vetették elénk árnyékukat. Annak a társaságnak – amelyiknek én tagja voltam – a napi munkán kívül vadászatok, névnapok, születésnapok, bálók, majálisok járt az eszében, és a politikában is inkább a „hazafi és a mameluk” jelszavak domináltak, mint valamilyen társadalmi program. Kisgyerek koromra két dolog nyomta rá bélyegét, az egyik egy 3-4 éves koromban átvészelt agyhártyagyulladás, amikor is anyámat barátnői azzal vigasztalták, hogy jobb lesz, ha Gyurica meghal, mert ha megmarad, úgyis egész életére hülye lesz. A másik dolog meg az volt, hogy a városi házunkat, ami eredetileg régi nyitott folyosós épület volt, atyám akkor alakíttatta át és a család az átalakítási munkák idejére a szállóhegyi présházba vonult ki lakni, amit én úgy látok, akkor szerettem meg már annyira, hogy később is csak mindig odavágytam. (...)

Az iskolában jól tanultam, és nagyon sok osztálytársam fordult hozzám egy-egy lecke megírásának az érdekében. Apám lovakat tartott, erre mint ügyvédnek, vidéki útjai alkalmával szüksége volt. Így aztán nyáron lovaskocsival sokat átmentünk Keszthelyre, ahol anyám húga Csanádiné lakott és Lőrintére, ahol viszont anyám öccse volt bérlő. Az Ihász család egyik birtokát bérelte, akik a Jókaiakkal voltak rokonságban, és én ott többször láttam is Jókai Mór bátyját, Jókai Károlyt, akire mint barátságos őszhajú, kékszemű bácsira emlékezem. Azt hiszem nagyon hasonlított Jókai Mórhoz. (...)

Négy évi reáliskola után kerültem a keszthelyi premontrei főgimnáziumba, ahová latinból és növénytanból kellett felvételi vizsgát tennem. Keszthelyen helyem Csanádyné nagynénémnél már előre biztosítva volt. Az ő keszthelyi lakásukba különszobát kaptam, s azóta is egész életem során, ha lehetett, különváltan éltem többi embertársaimtól. Keszthelyi éveim főképp az olvasás jegyében múltak el. Különszoba benn, akkor persze még petróleumlámpással, ami módot adott arra, hogy este valami érdekes könyvnek nekifeküdjek, és azt lehetőleg az utolsó oldalig, vagy legalább is egy érdekes fejezet végéig elolvassak. Sokszor éjfél körül eszméltem rá, hogy másnapra egy írásbeli dolgozatot kell beadnom. Ennek aztán akkor feküdtem csak neki, s az eredmény rendesen az volt, hogy az én dolgozatom volt valamennyi írásbeli dolgozat közül a legrövidebb, de talán éppen azért a legtömörebb is. Mindig jeles osztályzatokat kaptam rájuk. A gimnáziumi években legjobb barátom egy a Tiszántúlról, Hajdúnánásról Keszthelyre került fiú volt, Csiha Győző, aki aztán öreg koromnak lett újra barátja. Ővele sok estét átpolitizáltunk, közben Sümegről kapott borokból iddogáltunk is. Keszthelyi gimnázista koromban kaptam az első lőfegyvereket is, egy kis vontcsövű golyós flóbert puskát, amivel nagynéném kertjében a vadgesztenyéket lödöztem le és azután 16-17 éves koromban egy rendes kétcsövű serétes puskát, amivel már a nyári szünidőben foglyokra lehetett vadászni. Apámnak akkor két vadászterülete is volt, amikért nevetségesen alacsony béreket fizetett. (...)

Apám mindenáron doktort vagy papot akart belőlem csinálni és hivatkozott többek között Kovács Zsigmond rokonunkra is, aki igen nagy úr, veszprémi püspök lett. Én viszont azzal replikáztam, hogy sokkal több a nyugalmazott plébános, mint a megöregedett veszprémi püspök, az orvosságtól pedig mindenképpen irtózom. Nekem magamnak meg volt már akkor a tervem, amihez különösképpen az indítékot (persze teljesen szándék nélkül) a keszthelyi híres sznob földesúr Festetich Tasziló gróf, később herceg szolgáltatta. Festetich meghívta egyszer az én szeretett igazgatómat, Burány Gergely későbbi csornai prépostot ebédre. Nála volt akkor az egyik lánya és annak a férje, Fürstenberg hercegék,

akik mint diplomaták valamilyen külföldi állomásról jöttek látogatóba Keszthelyre. Ezek aztán egyik távoli rokonomat Forster Gyula követségi titkárt, akikkel valamilyen hivatalban pár hónapig együtt szolgáltak, mint embert és mint hivatalnokot, agyba-főbe dicsérték. Burány tudott a mi rokonságunkról és egyszer csak azt mondja nekem: „Eh gyerek maga nyelveket tanult, ott van a rokona, miért nem megy maga is a külügyi pályára”? (Keszthelyen éveken át magánuton az angol és az olasz nyelveket is tanultam.)

Apám elé tehát azzal a kompromisszumos javaslattal álltam, hogy a bécsi külügyi szolgálatra előkészítő konzuli akadémiától (a Mária Teréziától alapított egykori híres Keleti Akadémia utódja) kérünk az őszi felvételi vizsgákra prospektust. Ha én aztán tényleg a felvételi vizsgát kiállok, akkor leszek külügyi tisztviselő (ez apám hiúságát is legyezte egy kicsit), mindenesetre beiratkozom azonban a budapesti Tudomány Egyetemen a természetrajzi, földrajzi szakra, ami tulajdonképpen szívbeli óhajtasom volt. Apám végül is ebbe belenyugodott. Augusztusban azután megérkezett a konzuli akadémia szeptember végére kitűzött felvételi vizsgájára a behívó. A magyarok akkor idegenkedtek egy kicsit a külügyi pályától. Így azután hetvenegynéhány jelentkező közül csak hárman voltunk magyarok. Viszont szigorú előírás volt, hogy legalább két magyart kell felvenni. Nekem mégis a régi Ottilie korszak annyira segítségemre volt, hogy a német írásbeli dolgozatot mégiscsak valahogyan tető alá hoztam. A másik írásbeli tétel volt azután valamilyen francia újságcikk németre fordítása, szóbeli vizsgák pedig szintén nyelvek és történelmiak voltak. A német írásbeli dolgozat témája különben az volt: Európa helyzete a harminc éves háború után. Felvételi vizsga végleges eredménye az volt, hogy hét pályázót vettek fel az akadémia első évfolyamára, azok közül 3 osztrák németet, két lengyelt és bennünket Skublich Andrással, aki különben szintén Zala megyei volt. Felvételi vizsga után rögtön be is kellett vonulni a konzuli akadémia akkor még majdnem vadonatúj épületébe, úgyhogy haza csak az eredményt sürgönyöztem meg, s kértem egyben, hogy anyám az előírt fehérenemű stafírungot küldje ki...

Tar Ferenc (Miskolc, 1955) történész, tanár, Hévízen él.

Hévíz TDM Egyesület

Hévíz Card[®] INFO

Vásároljon kedvezményesen a Hévíz Card[®]-al és nyerjen a Hévíz Passporttal!

**Kedvezmények
10 %-tól**

Áprilistól keresse a szállásadójánál és a Hévíz Tourinformban!

Hévíz Card[®] Spa + more

Hévíz Card[®] Gourmet

Hévíz Card[®] Culture & Active

Hévíz Card[®] Fashion & Service

Hévíz Card[®] Health & Beauty

Megnyerhető Hévízi Álompihenések

AAE
VENDEGHÁZ
HÉVÍZ

DANUBIUS
HEALTH SPA RESORT
HÉVÍZ

GUSZTI VILLA
HÉVÍZ

HOTEL
EUROPA

Hotel Sante

HUNGUEST HOTEL
HELIOS

KOLPING HOTEL
SPA & FAMILY RESORT

KÖRÖNÁ

NaturMed
Hotel
Caribona
Hévíz, Magyarország

PARK
HOTEL
HÉVÍZ *****

Pontbeváltás

1 pont

3 pont

5 pont

5 pont

10 pont

Havi sorsolás:
Hévíz Ajándéksomag

tourinform
Turista információ - Tourist information

8380 Hévíz, Rákóczi u. 2. • Tel.: 83 / 540 131 • Fax: 83 / 540 132
E-mail: heviz@tourinform.hu • Honlap: www.tourinform.hu

2015/1

www.facebook.com/hevizfolyoirat

